ФИФІ ФЫМЫГЪЭПУД, ФИ ІЕЙ ФЫМЫГЪЭПЩКІУ

АДЫГЭ ПСАЛЪЭ

АДЫГСКОЕ СЛОВО

КЪБР-м И ПАРЛАМЕНТЫМРЭ ПРАВИТЕЛЬСТВЭМРЭ Я ГАЗЕТ ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА КБР

1924 ГЪЭМ И МЭКЪУАУЭГЪУЭ МАЗЭМ И 1 ЛЪАНДЭРЭ КЪЫДОКІ

№42 (24.168) ● 2021 гъэм мэлыжьыхьым (апрелым) и 15, махуэку ● Тхьэмахуэм щэ къыдокІ ● И уасэр зы тумэнщ ● adyghe@mail.ru adyghepsale.ru

КІуэкІуэ Казбек республикэм ис муслъымэнхэм ехъуэхъуащ Рэмэдан мазэм зэрыщІидзамкІэ

КЪЭБЭРДЕЙ-БАЛЪКЪЭРЫМ и Іэтащхьэ КІуэкІуэ Казбек республикэм щыпсэу муслъымэнхэм ехъуэхъуащ Нэщі мазэ лъапІэм зэрыщІидзамкІэ:

«Рэмэдан мазэр - ар Іэхуфі лэжьыным, къабзагъэм, гущІэгъэмрэ гъэгъунегъэмрэ я зэман лъапІэщ. Ар щытщ гущІэгъу тхэлъын, зэхуэдэтчыхьи, псапэ зыпылъ Іэхуэфіу нэхъыбэ длэжьын, зыхэщІэдгъэкъуэн зэрыкуейр щыхуэхэм иджыри зэ дигу къэзыгъэкІыжу.

Къэбэрдей-Балъкъэрым ис муслъымэнхэм къыпхэумылъытэнымэ хуэдиз хэлъхьэныгъэшхэр хуащІ дин зэхуэмыдэхэр зезыхьэхэм яку зэгурыгъэІуэныгъэ дэлъыным, жылагъуэм и псэкупсэ лъапІэныгъэхэр гъэбыдэным, къэрал, жылагъуэ зэгухьэныгъэхэм бдзэу ящыщІауэ ядэлажьэуэрэ, муслъымэнхэм я ІуэхущІапэр жыджэру ящІу итщ ди республикэм мамырыгъэр щыхъуэмэным.

Ди республикэм щыпсэу псоми уэзыншагъэ быдэ, мамырыгъэ, яІэну, я Іуэхур сыткІи зэІуэзэпщу псэуну сохъуэхъу. Мы мазэ лъапІэм дэтхэнэ унагъуэми гупсэхугъуэрэ фІыгъуэрэ кьахуэдэкІуэну си гуапэщ», - щыжеІэ республикэм и Іуафэщым Инстаграмым щиІэ напэкІуэцІым.

КъБР-м и Іэтащхьэмрэ Правительствэмрэ я пресс-Іуэхущ Іапі э.

Къэбэрдей-Балъкъэрым щызэрагъэпэщыж псы Іуфэхэр гъэбыдэным хуэщІа ухуэныгъэхэр

Псы ежэхэр къиурэ нэпкъхэм кьыщхьэдэуэх хъужыкъуэмэ, абы и зэран Іуфэм Іус кьуажжэм емыкІыным хуэунэтІа лэжьыгъэхэр щагъэкІуэкІ Къэбэрдей-Балъкъэрым. Абы папщІэ псы нэпкъхэр ягъэбыдэ, псыр пэрыуэншэу псыхъуэмкІэ ехыныр кьыззэныгъэпэщыну Іэмалхэр кьагъэхьэзыр.

КъБР-м и Іэтащхьэ КІуэкІуэ Казбек республикэм и муниципальнэ зэгухьэныгъэхэм я унафэщІхэм иджыблагъэ щалІуащІам кьыхэгъэщауэ щытащ: «Иужьрей мазэхэм уэс куэду кьиззэресам, уэшхыш-хуэ кьиззэрешхам кьыхэкІыу псыхэр кьиункІэ шынагъуэ щыІэщ. Администрацэхэм я Іэтащхьэхмрэ я лэжьыгъэр зэхьэлІа министерствэхэм я унафэщІхэмрэ щытыкІэм я нэІэ зэпымыууэ трагъэтыпхъэщ, хуей хьумэ, лэжьыпхъэхэр икІэщІипІэкІэ зэфІагъэкІын хуэдэу».

Налшык псым и Іуфэхэр гъэбыдэным хуэунэтІа лэжьыгъэхэр мы зэманым ирихьэлІэу щызэфІагъэкІащ Нартан къуажэм и иубыдэ Іыхьэм, апхуэдэу псы жапІэр унэтІыным хуэгъэзэа лэжьыгъэхэр и кІэм щынагъэсащ Бахъсэн псым щыщу Зеикъуэ къуажэм хиубыдэм. Псы Іуфэхэр Іуезымыгъэлъэсыкі ухуэныгъэхэр щызэрагъэпэщыжащ Белая Речкэ, Аушыджэр, Псыгуэнсу, Прималкинскэ, Старэ Шэрэдж къуажэхэм. Псыдзэм пэщІэтыф ухуэныгъэхэу Старэ Шэрэджрэ Шэрэдж Ищхъэрэмрэ я зэхуаку хуэзэри зыхуей ухагъэззэным ящІу ихьащ.

Псыдзэм жылэхэр щызыхъумэфыну ухуэныгъэхэр Аушыджэр, Псынабэ, Хьэсэней къуажэхэм, Тырныауз кьалэм зэрыщрагъэкІуэкІыну проект-сметэ тхылъхэр хьэзыр ящІащ. Урысейм и кьэрал Іуэхущ Іапі э хэм мы зэманым щыхоплъэ Налшык псым и Іуфэхэр ягъэбыдэм мурадкІэ ящІауэ щыта ухуэныгъэхэм якІэлъыІэбэным, апхуэдэ быдапІэхэу Прималкинскэ, Джэрэпэджэж къуажэхэм, Прохладнэ кьалэм иІэхэр кьызыхуэтынщэу зэгъэпэщыжыным, зэрянгъэ кьимыхьу ятІэпсыр, псыдзэр жылэхэм ящхьащызыгъэкІ ухуэныгъэхэр «Бахъсэн - Малкэ» кІэнауэм и псы кьыщІэшыпІэ нэхъыщхьэмрэ Хьэсэней къуажэмрэ деж щегъэжІуэкІыным теухуа Іуэхуэхэм. Тхылъхэр хьэзыр зэрыхъуу а лэжьыгъэхэми еужьэрэкІыу яужь ихьэнущ.

КъБР-м и Іэтащхьэмрэ Правительствэмрэ я пресс-Іуэхущ Іапі э.

Академик цІэрыІуэм и цІэр фІащащ

Мы махуэхэм дэнэкІи щагъэлъапІэ цІыхур хэщІыным зэрыльатэрэ илъэс 60 зэрырикъур. Ди республикэми кьыщызэрагъэпэщащ абы ехьэлІа гуфІэгъуэ зэхьихэр куэд.

НАЛШЫК дэт «Дыгъафіэ кьалэ» творчествэмкІэ сабий академием кьыщызэІуахащ хьэрщым епха щІэныгъэм ди щІыналъэм зыщІегъэужьыным телэжьыну лабораторэ. Абы фІащащ. ЩІэныгъэхэмкІэ Урысей Академием и академик цІэрыІуэ, ди лъахэгъу еджагъэшхуэ Энеев Тимур Магомед и кьуэм (1924-2019) и цІэр.

Лъэпкъыр зэрыгушхуэ щІэныгъэлІыр РАН-м и Президиумым хэтащ, хьэрщым епха Іэнатіэхэмкіэ абы и кьудамэм и унафэщІу, механикэмкІэ, хьэрщ ракетэхэр зэпкърыпхьэнымкІэ Іэщ Іагъэлі Іэззу дунейм тетащ. Энеевыр Лениным и цІэр зезыхьэ Кьэрал саугъэтым и лауреатщ. Хьэрщыр джыным, ар кьэгъэІурыщІэным теухуа и кьэхутэныгъэхэм папщІэ щІэныгъэлІ пажэм кьыхуагъэфэщауэ щытащ Ленин, Бэракъ Пльыжь орденхэр. Абы и Іэдакъэщ Іэкіхэм я нэхъыбэр ноби хуолажьэ хьэршым яутІыпщ аппаратэм я псынщІагъыр кьэхутэнымрэ ахэр цІыхум и унафэм щІэгъэтынымрэ. Апхуэдэ и щІэныгъэ лэжьыгъэ купщІафІэхэм папщІэ абы кьратащ Чандер Ф. А. и цІэр зезыхьэ дыщэ медальр. Апхуэдэу Энеевыр хуабжьу дихьэхыу щытащ космогонием, астрофизикэм, планетэхэм я зэхуаку щызекІуэ спутник системэ лъэщ зэтеубла зэрыхъуным. Иужьрей илъэсхэми абы елэжьащ.

Апхуэдэ цІыху цІэрыІуэм и цІэр зезыхьэну лабораторэм гукъыдэжьыщхуэ яІэу щыпсэжьнущ. кьэхутэныгъэ хэлэмэтхэр щрагъэкІуэкІынущ хьэрш щІэныгъэм дихьэх ныбжьыщІэхэр. Ди гуапэщ академием и Іэнатіэр абыхэм угъурлы яхуэхъуну, ди республикэм и цІэр фІыкІэ зыгъэІун лажьыгъэ куэд абы щызэфІахыну.

ЖЫЛАСЭ Маритэ.

Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Іэтащхьэм и деж Къэрал къулыкъумрэ унафэщІ Іэнатіэхэр зезыхьэфынухэр кьыхэхьнымрэ я Іуэхуэмкіэ щыІэ комиссэм, Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Іэтащхьэм 2015 гъэм щэкІуэгъуэм и 30-м къыдигъэкІа Указ №177-УГ-мкІэ кьищтам, зэхъуэкІыныгъэхэр хэлъхьэным и Іуэхукіэ

Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Іэтащхьэм и Указ

1. Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Іэтащхьэм и деж Къэрал къулыкъумрэ унафэщІ Іэнатіэхэр зезыхьэфынухэр кьыхэхьнымрэ я Іуэхуэмкіэ щыІэ комиссэм, Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Іэтащхьэм 2015 гъэм щэкІуэгъуэм и 30-м къыдигъэкІа Указ №177-УГ-мкІэ кьищтам, мыпхуэдэ зэхъуэкІныгъэхэр хэлъхьэн:

а) Комиссэм хэгъэхьэн мы кьыкІэлъыкІуэкэр:

Езауэ А. Къ. - Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм цІыхухэр егъэджэнымкІэ, щІэныгъэмрэ щІалэгъуалэм я Іуэхуэмкіэ и министрыр

Тюбеев А. А. - Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Іэтащхьэм и Администрацэм коррупцэм пэщІэтыным ехьэлІа Іуэхуэмкіэ и управленэм и унафэщІым и къуэдзэр;

б) Комиссэм и унафэщІым и кьуэдзэ кьалэныр и пщэ дэлъхьэн Рахаев Б. М. - Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм экономикэ зыужьынныгъэмкІэ и министрым;

в) Альтуд Ю. Къ. и кьулыкъым зэреджэр мыпхуэдэу кьэхьын: «Бэрбэч Хь. М. и цІэр зезыхьэ Къэбэрдей-Балъкъэр къэрал университет» профессионалнэ щІэныгъэ нэхъыщхьэ щрагъэгъуэт федеральнэ къэрал бюджет Іуэхущ Іапі э м и ректорым и кьалэнхэр пІалъэкІэ зыгъэзащІэр *(зэгурыІуэу)»;*

г) Комиссэм кьыхэгъэкІыжын: Къумыкъуе І. М., Сарбашевэ С. М.

2. Мы Указым кьару егъуэт абы Іэ щыщІэздза махуэм щегъэжьауэ.

Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Іэтащхьэ КІУЭКІУЭ Казбек.

Налшык къалэ
2021 гъэм гъатхэпэм и 26-м
№34-УГ

ЩІы Іыхьэ хэхар щатха гупым кьыхагъэкІыу нэгъуэщІ гупым зэхъэхьэным и Іуэхукіэ

Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Правительствэм и Унафэ №56-ПП

2021 гъэм гъатхэпэм я 29-м ***Налшык къалэ***

Прохладнэ муниципальнэ щІыналъэм и щІыпІэ администрацэм 2020 гъэм дыгъэгъазэм и 24-м №52-1.1.12/7084-м щІэту кьиргъэхьа лъэІум хэпІадауэ, Урысей Федерацэм ЩІым теухуа и кодексым и 8-нэ статьям, «ЩІыхэр е щІы Іыхьэ хэхахэр щатха гупым кьыхагъэкІыу нэгъуэщІ гупым зэрыхагъэхьэм и Іуэхуэкіэ» 2004 гъэм дыгъэгъазэм и 21-м кьащта Федеральнэ закон №172-ФЗ-м и 7-нэ статьям, Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм ЩІым теухуа и кодексым и 6-нэ статьям япкъ иткІэ, Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Правительствэм **унафэ ещІ:**

1. Мэкъумэш мыхьэнэ зиІэ щІыхэм кьыхагъэкІыу промышленностым, энергетикэм, транспортым, связым, радиовещанэм, телевиденэм, информатикэм хухах щІыхэм, хьэрш лэжьыгъэм, зыхъумэжныгъэм, шынагъуэншагъэм папщІэ кьагъэсэбэп щІыхэм, нэгъуэщІ мурад убзыхуахэм хуэзрахьэ щІыхэм хэгъэхьэн метр зэбгъуэнатІэ 102261-рэ хьу, 07:04:57-00000:214 номер зиІэ, Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Прохладнэ щІыналъэм щыщ Приближнэ станицэм химиубыдэ щІы Іыхьэр, ухуэныгъэм кьыщагъэсэбэп пшахьэ кьыщІэгъэкІыным хуэщІа Іуэхущ Іапі э кьыщызэрагъэпэщын папщІэ.

2. Мыпхуэр кьэралым итхьнымкІэ, кадастрымкІэ, картографиемкІэ федеральнэ кьулыкъущ Іапі э м и Управленэу Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм щыІэм чэнджэщ етын Ямыгъэ Іэпхъуэ мылькымкІэ къэрал кадастрым зыхуэфащэ зэхъуэкІыныгъэхэр хилъхьэну.

Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Правительствэм и УнафэщІ МУСУКОВ Алий

Щэбэт щІыхьэху ирагъэкІуэкІ

Бахъсэн щыналъэм хьхьэ Бахъсэненок, Къуб-Тэбэ къуажэхэм щыпсэуэхэр иджыблагъэ Іуэху щхьэ-пэм хэтащ.

ЩІЫУЭПСЫР хъумэным теухуа щэбэт щІыхьэху зэхьхьэри, кІэрыхубжьэрыхуэхэр, удзыжьхэр щызэщІакъуащ фэтэр куэду зэхэт унэхэм, мэз кусхэм, псы ежэхэм я Іуфэхэм, уэрамхэм, апхуэдэу жыгхэми сэху ираташ. Гулъытэ хэха хуащІащ къуажэ Іэщхэм я хъуПІэхэм.

ЩІыхьэхум хэтащ щыналъэм щыпІэ унафэр зегъэжІуэныкІэ и советым и депутатхэр, къуажэ администрацэхэм, жылагъуэ зэгухьэныгъэхэм я лІыкІуэхэр, Іуэхущ Іапі э хэм я лэжьакІуэхэр, жылэдэсхэр. ЩІыхь 350-рэ кьыдэкІат щІыхьэхуэм хэтыну. Зэдегугъуу а махуэм зэрылэжьаи и фІыгъэкІэ гектар 80 зыубыд щІыпІэхэр зэщІагъэкъэбзащ, пхъэнкІий тонн 30 драгъэшащ.

«ЩІыуэпс» лъэпкъ проектым хьхьэ апхуэдэ экологие акцэхэр мы мазэхэм Къэбэрдей-Балъкъэрым и адрей муниципалитетхэми щокІуэкІ.

КъБР-м и Іэтащхьэмрэ Правительствэмрэ я пресс-Іуэхущ Іапі э.

Нобэрэ пщэдейрэ

Мэлыжьыхьым и 15, *махуэку*

◆ **Щэнхабзэм и дунейпсо махуэщ**

◆ **Экологием теухуа щІэныгъэхэм я махуэщ**

◆ **Урысейм Іэщхьі ЗэщІэуэзда и Къарухэм я радиоэлектроннэ дзэхэм я Іэщ Іагъэлым и махуэщ**

◆ **Къэзахъстаным щагъэлъапІэ зэгуэкІуэхэм я махуэр**

◆ **Босниемрэ Герцеговинэмрэ Республикэм и армэм и махуэщ**

◆ **Ингуш Республикэм и къалащхьэ Магас и махуэщ.**

◆ **Куржым щагъэлъапІэ лъагъуныгъэм и махуэр**

◆ **1395 гъэм** Тамерланрэ Тохъутэмышщрэ я дзэхэр Тэрч и деж щызэзэуащ.

◆ **1795 гъэм** Литвар Урысей империем гухьащ.

◆ **1834 гъэм** Урысейм и император Николай Езанэм и унафэкІэ зэхуащІыжауэ щытащ «Московский телеграф» журналыр. Ар 1925 гъ лъандэрэ кьыдэкІырт.

◆ **1865 гъэм** яуКІащ США-м и президент Линколн Авраам.

◆ **1929 гъэм** СССР-м кьыщащтащ щІыхур жьы хуэя нэужь кьэралым пенсэ хуигъэувыным теухуа хабзэр.

◆ **1935 гъэм** Испанием и Компартиер кьызэрагъэпэщащ.

◆ **1945 гъэм** Британием и дзэхэм хуит кьащІыжащ Берген-Бельзен нэмыцэ гъэрэщым исахэр. Зауэ зэманым абы иКІуэдащ щІыхь зиІэ мин 50-м щІигъу.

◆ **1951 гъэм** Лондон щекІуэкІащ «Дуней псом щІэнэхъ дахэ пщащэ» яп зэпеуэр. Абы хэта хъыджэбз 30-м я нэхъ дахэу кьалытар Швециемрэ щыщ Хааксон Кикит.

◆ Италием щыщ сурэтыщІ щэджащэ, щІэныгъэлІ цІэрыІуэ, зи Іэдакъэщ Іакіхэр нобэми цІыхухэм яфІэтелъыджэ **Леонардо да Винчи** кьызэралъхурэ илъэс 569-рэ ирокъу.

◆ **1725 - 1727 гъэхэм** Урысейм и унафэр зыІэщІэльа, Пётр Езанэм и етІуанэ щхьэгъусэу щыта **Екатерина I** кьызэралъхурэ илъэс 337-рэ ирокъу.

◆ Урыс усакІуэ, критик **Гумилёв Николай** кьызэралъхурэ илъэси 135-рэ ирокъу.

◆ Корее Ищхъэрэм и кьызэгъэпэщ Іакіуэ икІи абы и яп унафэщІ **Ким Ир Сен** кьызэралъхурэ илъэси 109-рэ ирокъу.

◆ Совет космонавт, Совет Союзым тІэунейрэ и Лы-хьужь **Береговой Георгий** кьызэралъхурэ илъэси 100 ирокъу.

◆ ТхакІуэ ЦІэрыІуэ, фильм куэдым сценарийхэр яхуэзытха **Стругацкий Борис** кьызэралъхурэ илъэс 88-рэ ирокъу.

◆ Биологие щІэныгъэхэм я доктор, профессор, КъБР-м щІэныгъэхэмкІэ щІыхь зиІэ и лэжьакІуэ, ЩІДАА-м и академик **Слъон Лудин** и ныбжьыр илъэс 87-рэ ирокъу.

◆ Уэрэджэ Іакіуэ цІэрыІуэ, композитор-уэрэдус, СССР-м и цІыхубэ артисткэ, УФ-м и Къэрал саугъэтым зрата **Пугачёвэ Аллэ** и ныбжьыр илъэс 72-рэ ирокъу.

◆ Бельгием и **пащтыхь Филипп** и ныбжьыр илъэс 61-рэ ирокъу.

Дунейм и щытыкІэнур

«pogoda.yandex.ru» сайтым зэритымкІэ, Налшык пшэр техьэ-текІыу щыщытынущ. Хуабэр махуэм градус 17 - 18, жэщым градуси 6 - 7 щыхъунущ.

Мэлыжьыхьым и 16, *мэрем*

◆ **Макъым и дунейпсо махуэщ**

◆ **Циркым и дунейпсо махуэщ**

◆ **Армением и полицэм и лэжьакІуэм и махуэщ.** 2001 гъэм а къэралым кьыщащтащ «Полицэм и Іуэхукіэ» законыр.

◆ **Болгарием щагъэлъа- пІэ я яп Конституцэмрэ юристымрэ я махуэхэр.** Я конституцэр 1879 гъэм къэралым и Яп цІыхубэ зэхуэсыхуэм кьыщащтуэ щытащ.

◆ **1722 гъэм** Пётр Езанэм унафэ кьыдигъэкІащ тенджызым тетыным хуегъэджэным теухуа еджапІэхэр, езы къэралым и цІыхухэм фІэкІа щІамыгъэтІысхьэу, кьызэІухыным теухуауэ.

◆ **1905 гъэм** Урысейм и яп профсоюзыр - печатым и лэжьакІуэхэм ейр - кьызэрагъэпэщащ.

◆ **1920 гъэм** цІыхубэ миллионым и Налшык управленэр кьызэрагъэпэщащ.

◆ **1934 гъэм** СССР-м и Гъэзэщ Іакіуэ комитет нэхъыщхьэм и унафэкІэ ягъэуващ «Совет Союзым и ЛІыхъужь» цІэ лъапІэр. Ар яп дыдэу, 1934 гъэм мэлыжьыхьым и 20-м, зыфІащар «Челюскин» кхъуным исахэр мылым кьытезыхьжа кхъухьлъатэзехуэхуэ Ляпидевский Анатолий, Леваневский Сигизмунд, Молоков Василий, Каманин Николай, Слепнёв Маврикий, Водопьянов Михаил, Доронин Иван сымэщ.

◆ **1945 гъэм** советыдзэхэр Германием и къалащхьэ Берлин ебгъэрыкІуэу хуежьащ.

◆ **1955 гъэм** «Нева» журналым и яп номерыр кьыдэкІащ.

◆ **2006 гъэм** Иркутскэ областымрэ Усть-Ордынскэ Бурятскэ автономнэ округымрэ референдум щекІуэкІащ ахэр зэгуэгъэхьэныным теухуауэ. ЩІыналъэхэм щыпсэуэхэм я процент 90-р и телъхьэ хъуащ УФ-м субъектыщІэ - Иркутскэ область - кьыщыцІунэхунымк.

◆ Индокьыльэмрэ Америкэмрэ я актёр, сценарист, композитор, режиссёр **Чаплин Чарли** кьызэралъхурэ илъэси 132-рэ ирокъу.

◆ Совет актёр, СССР-м и цІыхубэ артист **Самойлов Евгений** кьызэралъхурэ илъэси 109-рэ ирокъу.

◆ Актёр, кинорежиссёр, сценарийхэр зытх, РСФСР-м и цІыхубэ артист **Никоненкэ Сергей** и ныбжьыр илъэс 80 ирокъу.

◆ Нэмыцэ биатлонист, Олимп Джэгуэхэм пІэнейрэ я чемпион хъуа **Фишер Свен** и ныбжьыр илъэс 50 ирокъу.

Дунейм и щытыкІэнур

«pogoda.yandex.ru» сайтым зэритымкІэ, Налшык пшэр техьэ-текІыу щыщытынущ. Хуабэр махуэм градус 17 - 19, жэщым градуси 9 - 10 щыхъунущ.

Зыгъэхьэзырар
ЖЬЭКІЭМЫХЬУ Маринэщ.

Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Іэтащхьэ и Указ №177-УГ-мкІэ кьищтам, зэхъуэкІыныгъэхэр хэлъхьэным и Іуэхукіэ

● Зэ1ущІэхэр

Унафэ зыбжанэ къащтэ

«КъБР-м и муниципальнэ щІыналъэхэм я совет» зэгухьэныгъэм и правленэмрэ (АСМО) ЩІыпІэ самоуправленэм и урысейпсо советым Къэбэрдей-Балъкъэрым щиІэ бюромрэ я лІыкІуэхэм я зэІущІэ мэлыжьыхьым и 13-м зэхэтащ.

АР иригъэкІуэкІащ «КъБР-м и муниципальнэ щІыналъэхэм я совет» зэгухьэныгъэм и правленэм и унафэщІ **Пэнагуэ Максим**. Зэ1ущІэм хэтащ «КъБР-м и муниципальнэ щІыналъэхэм я совет» зэгухьэныгъэм и правленэм и гъэзэщІакІуэ унафэщІ **Маслов Николай**, КъБР-м и Іэтащхьэм и Администрацэм щІыпІэ унафэр зехьэным и Іуэхуэмкіэ и управленэм и чэнджэщэгъу **Храмцов Алексей**, республикэм и кьалэ округэмрэ муниципальнэ районхэмрэ я щІыпІэ администрацэхэм я Іэтащхьэхэр.

Зэ1ущІэм хэтахэм кьапщытэжащ Налшык кьалэ округым и щІыпІэ администрацэм кьалэ мылькымрэ щІы Іуэхуэмкіэ и департаментым 2020 гъэм иригъэкІуэкІа лэжьыгъэр зыхуэдар.

Департаментым и унафэщІ **ЛІыгъур Мурат** кьытеуэвыащ муниципальнэ мылькур зэрыртрагъуэа, зэрызэщІагъэІуэа щыкІэхэм. Абыхэм ящыщщ Налшык кьалэм и Московскэ уэрамым фэтэр куэду зэхэт унэ щауха нэужь, республикэм и МВД-м щылажьэхэмрэ и пенсионерхэмрэ трагуэша фэтэр 84-р федеральнэ мылькым кьыхагъэкІыу муниципальнэ мылькым кьызэрыхигъэхьар. «Къэралымрэ хьэрычэтыщІэхэмрэ зэращІылІэ зэгурыІуэныгъэм теухуауэ» Федеральнэ законым тету, щІыпІэ администрацэм и мылькым щыщу итащ «Налшык зоопаркыр». КьищынэмыщІауэ, департаментым «Водоканал» Іуэхущ Іапі э м и гъусэу кьыщІагъэщащ зыми и нэІэм щІэмыт бжьамий 97-рэ. 70-р кьалэ округым ирапхащ, адрейхэм ехьэлІа дэфтэрхэр мы зэманым ягъэхьазыр.

Кьэпсэпльам зэрыжиІамкІэ, 2021 гъэм и щІышылэм ирихьэлІэу, муниципальнэ унитарнэ Іуэхущ Іапі э м республикэм 23-рэ щолажьэ. Абыхэм нэгъабэ ирагъэкІуэкІа лэжьыгъэм кьырикІуам ипкъ иткІэ муниципальнэ бюджетым кьыхэхъуащ сом мин 782,9-рэ. Фэтэр куэду зэхэт унэхэм я гугъу щищІым, ЛІыгъур Мурат жиІащ Налшык кьалэм апхуэдэу дэт 1407-м щыщу кьэралым кадастрым и учётым унэ 941-рэ зэрагъэувар. КьищынэмыщІауэ, Налшык кьалэ округымрэ «Налшык» зыгъэпсэхупІэм и щІыпІэхэмрэ я гъунапкъэхэр убзыхуным ехьэлІа лэжьыгъэхэр яхащ.

Кьэпсэпльам кьызэрыхигъэщамкІэ, 2020 гъэм федеральнэ, республикэ бюджетым я мылькыу Налшык кьалэ округым кьыІэрыхьащ сом мелардэр мелуан 710-рэ мин 318,98-рэ. А илъэсым кьриубыдэу щІыпІэ бюджетым ягъэкІуащ сом мелуан 243-рэ мин 814-рэ.

Зэ1ущІэм унафэ щІыпІэ унафэр зехьэным и Махуэр мэлыжьыхьым и 20 - 21-хэм ягъэпсэлъэну. Абы и щІыхькІэ кьызэрагъэпэщыну республикэ спартакиадэр накъыгъэм и 28-м ирагъэкІыжыну зэгурыІуащ, нэщІ мазэр иухмэ. Маслов Николай зэрыжиІамкІэ, КъБР-м Спортымкіэ и министерствэм енэнджэща нэужь, ар Дзэлыкъуэкъуажэм щрагъэкІуэкІыну кьыхахащ.

Зэ1ущІэм кьыщызэщІакъуэжащ Къэбэрдей-Балъкъэрым и кьуажэхэм ящыщу 2020 гъэм муниципальнэ щІыналъэ нэхъыфІхэр кьыщыхаха зэхьэзэхуэм кьрикІуар. Арэзы техъуащ яп увыпІэр Лэскэн районым хьхьэ Хьэтуей кьуажэм (щІыхь тхылърэ сом мини 100-рэ иратынущ), етІуанэр - Прохладнэ районым и Къэрэгъэш кьуажэм (сом мин 60), ещанэр - Бахъсэн районым и Кременчуг-Константиновкэ (сом мин 40) зэрыхуагъэфащэм.

«КъБР-м и муниципальнэ щІыналъэхэм я совет» зэгухьэныгъэм и правленэмрэ ЩІыпІэ самоуправленэм и урысейпсо советым Къэбэрдей-Балъкъэрым щиІэ бюромрэ ягъэбелджылащ 2020 гъэм кьалэ администрацэ нэхъыфІу кьалытари. Апхуэдэу кьыщІэкІащ Май кьалэмэйр.

Къэбэрдей-Балъкъэрым и муниципальнэ щІыналъэм и унафэщІ-бзылъхугъэ нэхъыфІыр кьыщыхаха зэпеуэм зэдзэрзыуэ Іэ щыхуэятащ Саенкэ Татьянэ.

Муниципальнэ щІыналъэхэм щылажьэ хьыбарегъащІэ Іуэхущ Іапі э нэхъыфІхэр щагъэбелджыла республикэ зэхьэзэхуэм кьрикІуар кьыщызэщІакъуэжым, советыр арэзы техъуащ яп увыпІэр «Бахъсэн» кьалэ газетым (редактор нэхъыщхьэр Балъкъыз Аминат), етІуанэр - «Черекские вести» (Чабдаров Марат), ещанэр - «Прохладненские известия» (Давранова Светланэ) иратыну. Зэхьэзэхуэхэм пашэ щыхуаэхэр ягъэлъапІэнущ ЩІыпІэ унафэр зехьэным и махуэм.

Апхуэдэуи зэ1ущІэм щагъэбелджылащ ЩІыпІэ унафэр зехьэным и махуэм ирихьэлІэу КъБР-м и Парламентым, КъБР-м и Правительствэм, Кьэралыгъуэ лэжьакІуэхэм я профсоюзым и республикэ комитетым я ЩІыхь тхылъхэмрэ фІыщІэ тхылъхэмрэ зратынухэр.

БАГЪЭТЫР Луизэ.

Лъэпкъ Іущыгъэ:

Псынщ1эу ипкІым кІэщІу къегъэзэж.

«Мы тхылъыр зэрыщыту щIэфэжагъуэхьыр сатыр къэс жиIэр пэжщи аращ...»

● ТхылъыщIэ

Налшык къалэ дэт Котляровхэ Викторрэ Мариерэ я тхылъ тедзапIэм иджыблагъэ дунейм къыщыхехьащ Хамар-Дабанов Е. и тхылъыр. Адыгэ тхыдэмрэ псалъэкIэ щэнхабзэмрэ ятеухуауэ иужьрей лъэхъэнхэм дызыщымыгъуазэ лэжьыгъэ куэд дунейм къытохьэ зи цIэ къытIуа Котляровым зэщыхъугъуэхэм я фIыгъэкIэ. БлэкIам дызэрыхуепльэкI, ар къызэрытщыхьу щыкIэр лъэныкъуэ куэдкIэ щыз зыщIыж а къыдзэкIыгъэхэм я мыхьэнэр ин ещI дэтхэнэри архив лъапIэныгъэу зэрыщытым, лъэпкъ щIэныгъэм и хэкIыпIэ зэрыхъум.

«МЭЗКУУДЭСХЭМРЭ адыгэхэмрэ» - арат 1846 гъэм Лейпциг къалэм нэмыцкIэбзэкIэ къыщыдзэкIауэ щыта романым зэреджэр. Ар лакъыреды (памфлет) гъэпсыкIэм ипту тхат, зи гугъу ищIри Урыс-Кавказ зауэм къыщыхъу хьэкIэкъуэкIагъэхэмрэ ахэр къэзыгъэкъу урыс дзэзешэхэм я хьилагъэмрэщ. «Кавказым щызэрахьэ хъуагъэщагъэхэр» («Проделки на Кавказе») цIэр иIэу романыр Урысейм къыщыдэкIат 1844 гъэм. АрщхьэкIэ жандармыдзэм я штабым и тет Дубельт Леонтий и унафэкIэ тхылъ щапIэхэм къыщIахьжри, къэнэ щымыIэу ягъэсжауэ щытащ. МафIэм пэрымыхуэу къэна тхылъ зытIущырщ иужькIэ къыдэкIахэм тегъэщIапIэу яIари.

ТIэкIу нэхъапэкIэ романым щыщ пычыгъуэхэр 1842 гъэм къытехуат «Зэштегъуэ библиотекэ» журналым. Абы щыгъуэ тхыгъэм хуащIа пэублэм мыпхуэдэу итт: «Романыр зи къалэмыпэ къыщIэкIар урыс цIыхубз хьэлэмэтщ. Тхыгъэр зэ еджэгуэкIэ къызэпхьдзэкъыкIыу къыпщыхъуми, сатыр нэзхэм удэплъыфын хуейуэ ара къудейщ - Кавказым и дуней тельыджэм занщIэу ухелъаэ, абы и цIыхухэр пльагъуну ухуейуэ уохъу, ауэ а псор уи напэр ирихулэкIыуэр укъызэщигъэужам хуэдэу гу лъащIэм ирехух абы дыдейхэм [урыс дзэзешэхэм] щызэрахьэ хъуагъэщагъэхэмрэ напэншагъэхэмрэ я хъыбархэм укъыщеджэкIэ...». Ар дыдэм щхьэкIэ литературэдж Белинский Виссарион етх: «Романым къыIэтэ гъэпсыкIэу ухуейр апхуэдизкIэ нахуэщи, узыIэпимышэнкIэ Iэмал иIэкъым».

ЩIэупщIэ зыгъуэта романыр зытха цIыхубзыр и цIэ дыдэмкIэ Лачиновэ Екатеринэщ, и хъыджэбз унэщIэмкIэ Шапошниковэщ. И щхьэгъусэ флигель-адъютант, полковник Лачинов Николай Кавказым къулыкъу щыIэщIэ зы бригадэм и унафэщIт, штабым щIыхьэ-щIэкIэхэм ящыщт. Зэщхьэгъусэхэр щыпсэуар Штяклалэрэ Тифлисрэщ - дзэм и Iэтащхьэхэр нэхъыбэу щыпэкIу къалэхэм. БзаджащIагъэрэ тхъэгъэпцIыгъэу дзэзешэхэм зэрахьэр зи нэгу щIэкI бзылъхугъэми «къалэмыр игъэпсэлъащ». АпхуэдизкIэ игъэпсэльэти, пащтыхь Николай Езанэм дежи нэсащ ар. Абы щыгъуэщ пащтыхьым щыжиIар: «Кавказым теухуауэ дэ тщIэр мащIэ дыдэщ, мы цIыхубзым ди нэхэр къеГъэплъэж». Дзэ хуэIухуэщIэхэмкIэ министр Чернышев Александр нэхъ гуащIэжщ къызэрыщыхьуар романыр: «Мы тхылъыр зэрыщыту щIэфэжагъуэхьыр сатыр къэс жиIэр пэжщи аращ...»

Романым кьиIуатэ пэжыр я жагъуэ Кавказым щыIэ урыс дзэзешэхэми, ар къызыхэкIыр зыт - я цIэр нахуэу къыщимыIуами, тхыгъэм хэт лIыхъужьхэмкIэ еджа куэдым зыкъащIыжат.

РеволюцIэм ипэкIэ а зэращ романыр къызэрыдэкIар, иужькIэ 1986 гъэм зэ дунейм къытехьащ, блэкIа илъэс 35-м ГъэтIыгъуей хъуащ. ЖыIэн хуейщ зи гугъу тщIы къыдэкIыгъуэри дунейм къызэрытехьари бжьыгэ мащIэу зэрыщытыр.

«Мэкъудэсхэмрэ адыгэхэмрэ» романыр тхыпIэ тедзапIэм и проектыщIэм - «Тхыгъэ къыхэхахэм я библиотекэ» жьхуиIэм - хэту къыдокI. ФигъэдгъэкIыжьынщи, нэхъапэкIэ а зэужьым хэту Шинкубэ Бэгърат и «ЖылакIэ» романыр адыгэбзэкIэ къыдэкIыжащ.

ШУРДЫМ Динэ.

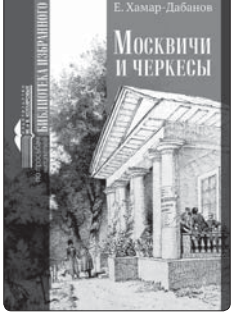

Зэманым декIуу псэуа

Зи щэхухэр зыми къытхуэмышIэу Дэ псоми ди судыщIэу, гъащIэ, СщIэркъым сэ щыIэу уэр нэхъ гуащIэ, Сыщогупсыскlэ, сохъу гумащIэ.
Апажэ Ахьмэд.

Ди тхыгъэм псалъэпэ хуэтщIар Апажэм и «ГъащIэ» усэм щыщ сатырхэр. Ипэжыпlэкlэ, сыту Iэфыщэ иKIи гущIэгъуншэ гъащIэр - Ар лэгъупыкъуу пльыфэбэщ. ЦIыхур дунейм къытохьэ, и натIэ хъунур имыщIэу. Ауэ, зэрыжаIэщи, уи натIэм къритхам фIэкIыпIэ иIэкъым. ГъащIэ гъуэгуми дэтхэнэри ирокIуэ, къыхуиуха мардэм тету.

ЖЫЛЭМ щынэжьыкьыфIу щытыну, куэдым чэнджэщагъу яхуэхьурэ къжIуэну щIэблэм фIыкIа ятелажьэу я дунейр ирахьэкIыну къигъащIахэм ящыщу къыдолъытэ Шэрэдж Ищхьэрэ къуажэм дэса Къэгъэзэж Жэмалдин Кьанщауэ и къуэри абы и къуэ Исмэхьили. Iуэхугъуэ куэдым хуэшэрыуэгу, гъащIэм хэзэгъауэ псэуа адыгэлIу, Iэнатlэ зэхуэмыдзэм хьэрэмыгъэншэу пэрыту, цIыхухэми дэIэпыкъуэгу яхуэхъуфуи щытащ Жэмалдин. «И Iэм дыщэ къыпощ» жыхуаIэм хуэдэт ар. Балигъ щыхъум, Гъубжокъуэхэ япхъу ХьэутIатIэ щыхъэгъуэсу къишэри, унагъуэ дахэу, щIалиплI эдэгъэтуэгъ эдэпсэуащ.

Шэрэдж Ищхьэрэ колхозыр щызэгухьа 1929 гъэм къалъхуа щIалэр гулъытэ зиIэ сабий гурыхуэу къэхуащ. Кьуажэ еджапIэм гъащIэр и щIэщыгъуэу щIэтыехьащ. Ауэ гъащIэр матэ щIэдзакъым, зэрыжаIэу, узыпэмыплъа умышIэхэри кьохъу. Исмэхьил етIуанэ классым щIэсу и анэр дунейм ехыжащ. ЩIалэ цIыкIуиплIыр я адэ Жэмалдин къыхуэнащ, зыхуей хуигъэзэн, иплIын хуейуэ. Анэ Iэщабэгущабэр зыщхьэщымытыж сабийхэр куэдым хуэныкъуэу къэхуащ.

Жэмалдин и щIалэ цIыкIуиплIыр и гъуэсу щытыкIэ гугъу щIэхуэм, IэмалынышагъэкIэ етIуанэ щхьэгъусэу Чэртыхэ япхъу Нащхьэ ящIащ, бынкIфIи зэдзэкуащ. Къэгъэзэжэ къэхэхуащ щIалитхурэ зы хъыджэбзрэ. Жэмалдин и бынхэу дунейм кIыхьтехьащ щIалибгъурэ зы хъыджэбзрэ.

Исмэхьил балигъ ныкъуэхъут, 1941 гъэм Хэкур зауэшхэр къыщыхьеям. Къэралыр щытыкIэ гугъум щиувэм, зи лъэ вакъэ изыльхьэр Хэкур яхъумэну бий хьащхьэрыIуэм пэуващ. Къэнар зи ныбжь хэкIуэта цIыхухъуэхэрэ цIыхубзхэмрэт. Мис абыхэм я гъуэгу Исмэхьил колхозым щыIэжьащ, былым игъэхъуу. И гущIэм кьыпэкIуэ, Хэку зауэшхуэм и зэманым 1941 - 1945 гъэхэм лэжьакъэм я медалыр Исмэхьил ягъэратащ.

Балигъэпlэ щиувэм, 1948 гъэм, Исмэхьил унагъуэ хуауащ. Абы щхьэгъусэ ищIащ Тэнхэ япхъу Къундузхъан. Иужькlэ ар дзэм ираджащ, Хэкум къулыкъу хуищIэну, икIи щытхъу иIэу а къэлэнэр зэфIихри, щалъхуа и къуэ-жэм къэкIуэжащ. Армэм къикIыжа щIалэщIэр колхозым и хадэхэкI бригадэм учетчикыу ягъэуващ. ЖыIджэрагърэ гумызагъэгърэ хэлъу лэжьыгъэм зэрыпэрытыр, и лэжьыгъэ къэпщытэкIэр гунэс зыщыхьуа колхоз унафэщIым Iэнатlэ нэхъыщхьэ къыхуигъэфэщащ Исмэхьил. Ар хахащ хозяйствэм щекIуэкI лэжьыгъэ псори къэзэпщытэ гупым (ревизионнэ комиссиэм) и унафэщIу. А лэжьыгъэри дагъуэншэу кърихьэлIащ абы.

Къыхуагъэфащэ сыт хуэдэ Iэнатlэми дапщащи псэемыблэжу, хьэлэлу пэрыт Исмэхьил губгъуэ лэжьыгъэр зеэныхь гъавэгъэкI зеащэ бригадэр 1960 гъэм и пщэ хъыдалъхьащ. КъраГъэза а дзыхьым теплъэкъуKI имыIэу и нэIэм щIэт гупым ядэлэжьащ ар. Пашэм и Iуэху зехьэкIэр зыльгъэу лэжьакIуэхэми я къалэнэр щытхъу Iыхьэр «псы» жыхуэтIэрщ.

Ауэ щыхьэкIи, зэрыщытту ятатщтэмэ, щIыпIэщIэр къызэрыдгурыIуэ хъунур «Ан/Анэ тхьэм и псы къуэкIий» мыхьэнэм хуэдгъакIуэущ (ищхьэкIэ зи гугъу тщIа лъахэхутэхэм къызэрыльтэмкIэ).

ЩIыпIэщIэм и къэхуэкIэм ехьэлIауэ нэгъуэщI егупсысыкIэхэри щыIэщ. Ауэ ахэр, тэмэму зэрызэпкърымыхам къыхэкIыу (дэ къызэрыльтыльэмкIэ), мыбдежым къыщIэтхьынкъым.

● Жыжьэ - гъунэгъу

пылъу ягъэзэщIащ. Исмэхьил зи унафэщI гупым 1961 гъэм къехьулIащ зы гектарым хуэзэу нартыху гъэлъэлъауэ центнер 70 мынэхь мащIэ кьытрокIыну. «Къэбэрдей-Балъкъэрым и нартыхугъэкI нэхъыфI» дамыгъэ лъапIэр къыхуагъэфэщащ абы щыгъуэ Исмэхьил икIи Москва ВДНХ гъэлъэгъуэныгъэ цIэрыIуэм ягъэкIуащ.

ГуащIэдэкI лэжьыгъэкIэ бгъэдэлъ зэфIэкI льагэ куэд коммунист Къэгъэзэжым къыщигъэлъэгъуащ езанэ гъэш фермэру 1962 гъэм здагъэкIуам. Iэщ фермэм щылажьэхэм, дауи, гъэмахуи щIымахуи ямыIэу, Iэщыр ягъэшхэн, зыхуей хуагъэзэн хуейщ, хьер нэхъыбэ къызэрыпахыным телажьэу. Мис апхуэдэ Iэнатlэ мытынышм ильэс 28-м щIигъкIэ псэемыблэжу щылэжьащ Исмэхьил. А лъэхъэнэм районым республикэми къыщыдэкI газетхэр куэдрэ тетхьыхьащ Къэгъэзэж Исмэхьил зи унафэщI фермэм и екъулIэныгъэхэм. 1966 гъэм и гъатхэпэ мазэм «Маяк» район газетым тетащ: «Гъэш фермэм 1965 гъэм зы жьмым хуэзэу шэуэ къыщыщIашащ килограмм 2669-рэ, кьалэн щащIа 2200-м и пIэкIэ. Жэмищ къэс шкIэуэ 105-рэ къыщIагъэхъуащ. Фермэм къэралым шэуэ иращащ центнер 564-кIэ нэхъыбэ. Районым лэжьыгъэр къыщыщапщытэу щыхэплъэжам, Къэгъэзэж Исмэхьил зи пашэ езанэ гъэш фермэр псоми ятекIуауэ, япэ увыпIэр иубыдауэ къыщIэкIащ».

Исмэхьил илъэситIым къриубыдэу хуэзэфIэкIащ зыдэлажьэ гупыр щащIэхьэу ягъэлъагъуэу зэфIиГъэувэну, къыщIэрыхуухэм ящыщу щыта фермэр нэхъ пашэ дыдэ ищIыну. Исмэхьил и гъэш фермэм районым аргуэру япэ увыпIэр щиубыдащ 1966 гъэми. И лэжьыгъэфIым папщIэ абы къыхуагъэфэщащ «ЩIыхьым и дамыгъэ» орденыр, абы къыдэкIуэри аргуэру Москва ВДНХ-м ягъэкIуат.

Гукъинэжт Исмэхьил дежкIэ 1974 илъэсри. Союзпсо зэхьэзэхуэм зыдыхэтым, езанэ гъэш фермэм хуIэзэкIащ и екъулIэныгъэм нэхъри хигъэхъуэну, кьапэщыт кьалэныр щIигъу игъэзэщIэну. Абы щыгъуэ Къэгъэзэж Исмэхьил ягъэпажащ Октябрьскэ революцIэ орденымкIэ. Ар дамыгъэ зыльпIэт, зэрыжьлэуи иригушхуат.

Исмэхьил и натIэм къыритхуауэ къыщIэкIынт цIыхухэм ятелэжьэну, ядэлэжьэну. Арагъэнщ абы и лэжьэгъуэхэм пщIэ лей яхуищIу щыщытари. Абыхэм ящыщ дэтхэнэми езым и унагъуэ дыдэм исхэм хуэдэу ящыщытащ, гукъеуэрэ псалъэмакърэ яIакъым зэи, я гуащIэдэкI хьэлэлым и уасэр пэжу къаIэрыхьажу. Адрей фермэхэм лэжьакIуэ щацхуримыкъуми, Исмэхьил игъэлажьэнухэм хэпльыхьу къыхихын игъэтырт. Абы и щхьэусыгуэр дэтхэнэ адэ-анэри и быныр Исмэхьил и нэIэм щIигъэувэнуи зэрыхуейрат.

Зэрылэжьа зэман кIыхьым къриубыдэу Исмэхьил дэIэпыкъуэгу нэсу иIащ жэмыш пашэ, нэхъыжьыфI Гъубжокъуэ Фонэ. Мис а тIум теплъэкъуKI ямыIэу гупыр яхъумащ, ныбжьыщIэ куэд хуагъэсащ хабзэм, нэмысым, цIыху зэхэтыкIэм, гъащIэм, унагъуэм. А гупыр зэдэлажьэрт, зэрыхъумэжырт, зы унагъуэм хуэдэу, техьэупелкI яхэмыту. Исмэхьил ищIэрт дэтхэнэ и лэжьакIуэр сыт хуэныкъуэми, сыткIэ дэIэпыкъун хуейми икIи зэи дэIэпыкъуэгъунэу, гулъытэнэу зыри къигъанэртэкъым. Исмэхьил и пщIэр колхоз унафэщIым дежи кьуажэдэхэм я пащхьи щылъэгащ.

Колхозым и ратт зэгухьэныгъэм и комитетым, правленэм хэту куэдрэ лэжьащ Исмэхьил. Сыт хуэдэ Iэкугъуэ темыпсэлъыхьами, абы купщIафIэу псори кьызэпкърихырт, хозяйствэм и екъулIэныгъэр, цIыхухэм я псоукIэр зэрефIэкIуэн Iэмалхэм езыр зэрелпъыр кьигъэлъагъуэу.

Мис апхуэдэу лэжьащ Къэгъэзэж Исмэхьил 1991 гъэ пщIондэ. И чэзыр къэсу пенсэ кIуа иужькIи колхоз тхьэмадэ БыгIэ Хьэчим имыутIыпщу илъэситхкIэ здигъэлэжьащ мо лIы гумызагъэр, колхоз мылъкум и хъумакIуэхэм я унафэщIу. Аруан районым администрацэми гулъытэншэу къигъэнакъым Исмэхьил и гуащIэдэкI хьэлэлыр. Абы къыбгъэдэкIыу Къэгъэзэжым ираташ щIыхь тхылъ саугъэт и гъусэу.

«ГъащIэр гъэурыгъуэ шэнтти», и эзманыр къыщысым зигъэпсэхуну щIэлъэIури, 1996 гъэм и унагъуэм яхэтIысхьэжащ Исмэхьил. Ар Iэнатlэм пэрыкIащ, колхозми къуажэ советми я унафэщIэхэм пщIэшхэ хуащIу. Шэрэдж Ищхьэрэ къуажэм щызэхэта колхозым и лэжьакIуэхэм яхэтакъым абы иIа пщIэмрэ район, республикэ, къэрал дамыгъэ лъапIэхэмрэ хуэдиз зыхуагъэфэща. И зэманым и лIыхъужьыт ар, ипэжыпIэкIэ.

Пшэрыль къыщащIа кьалэнхэр зэфIэхьынымкIэ, егупсу лэжьэныжмкIэ Исмэхьил тегушхэныгъэ кьеэытар и щхьэгъусэ Къундузхъанщ. Исмэхьил лэжьащ, и унагъэкIэ, и бынхэм щхьэкIэ и гур кьыхэжмыщIыкIыу. ЗэрыжаIэщи, анэр бын телажьэщ, адэр унагъуэ телажьэщ. Унагъуэ тхьэмадэр еш имыIэу и унагъуэми яхуэсакъащ. «ГъущI куэбжэ зиIэр гъущI мастэ щощIэ» жаIэ. Унагъуэр зыгъуэр зэуэныкъуами, зэщхьэгъуситIым я акъылкIэ зэгъэзэхуауэ Iэхъум бгъэдыхьащ.

Исмэхьилрэ Къундузхъанрэ зыхэпсэуркIын лъабжьэшхэр ямыIэу унагъуэщIэу тIысащ, ауэ, зэрыжаIэщи, унэгуащэрщ унагъуэр зыдэунэр. Яхуэзэфlэкlащ я гуащIэдэкIкIэ зыхуэдэхэм кьахэщу псэукIэ дахэ зэтраухуэну. Адыгэ хабзэмрэ цIыхугъэмрэ щIапIыкIыу зэдапIащ зхьыджэбзищэр щалитIрэ. Ящыджэбзэкри щIалэкри унагъуэу ягъэтIысыжащ. Я нэхъыжьыфIхэм я щапхъэм тету, хущIыхьэгъуэ ямыIэу я бынхэм, абыхэм я бынынжэм телажьэу мэпсэу. Ахэр ирогушхуэ я адэм кьикIуа гуащIэ гуэгуанэ мытынышм, ауэ гуащIафIэм.

2015 гъэм и мэкъуауэгъуэм и 4-м и ныбжьыр илъэс 87-нэм иту Исмэхьил дуней гъащIэр ихуэжакIащ. НэхъыфIым хуэзауэ Тхьэм кьыщIигъэкI. Псэужамэ, накъыгъэм и 5-м илъэс 92-рэ хъунут ар. Мы тхыгъэ мащIэм, сызэригъэмкIэ, Къэгъэзэж Исмэхьил къыдэлэжьа, къэзыщIыхуу щыта куэдым фIыкIэ ягу кьигъэкIыжащ. ЦIыхур дунейм темытыжмэ, псэуэхэм апхуэдэу ягу кьэкIыжмэ, мылIа пэлъытэщ.

ДЖЭДГЪЭФ Мухьэрбий,
лэжьыгъэм и ветеран.
Шэрэдж Ищхьэрэ къуажэ.

● Ди махуэгъэпс

ЩIыуэпсым и щытыкIэм драгъэгупсыс

Дыкъэзыухъуреихь дунейм къыщекIуэкIхэм триухуэу, 1992 гъэм Бразилием и щыхьэр Рио-де-Жанейрэ ООН-м щызэхиша къэрал зэхуакъ зэхьыхьэм мэлыжьыхьым и 15-р Экологие щIэныгъэхэм я махуэу щагъэуващ.

ЗИ ГУГЪУ тщIы Iэхуэгъуэхэм щытепсэлъыхькIэ, ди планетэм тет къэралхэм «экологие» фIэщыгъэр къагъэсэбэпын щыщIадзар, тхыдэм къызэрыхэщыжьымкIэ, 1866 гъэм иужькIэщ. Къызэрырахьэжьэуи, а псалъэмкIэ къагъэлъагъуэ яублащ зыхэпсэукI щIыуэпсыр щIыхуэм къаззэрыхущытымрэ къэзыухъуреихь Iэгъуэблагъэм псэущхьэкъыщыщIэхэр къыдгурызыгъаIуэ, абыхэм къарикIуэнкIэ хъунум дезыгъэгупсыс щIэныгъэхэр щIыхуэм ябгъэдгъэхьанымэ, яхэпщынымэ мыхьэнэ ин зэриIэри шэч къызытумыхьэнщ, псом хуэмыдэжу дызэрыт лъэхъэнэм.

Экологие щIэныгъэхэм я махуэр ди къэралым гъэлъэпIэн щыщIадзар 1996 гъэм иужькIэщ. А илъэсым къыщыщIэдзауэ еджапIэ нэхъыщхьэхэм, курыт школхэм, сабий садхэм, тхылъ хъуманIэхэм, щIэныгъэ институтхэм я Iуэхум екъэлIауэ къыщызэрагъэпэщ хабзэ зэхьыхьэхэм, конференцхэм зэхэшакIуэхэр щытопсэлъыхь дыкъэзыухъуреихь дунейр, щIыуэпсыр хъумэн зэрыхуейм теухуа щIэныгъэм дэтхэнэ зыри, сабийхэри балигъэхэри, дызэрыхуэныкъуэм.

КЪУМАХУЭ Аслъэн.

● КъБР-м и прокуратурэм къет

Сом мини 100 ирагъэпшын

Аруан районым и прокуратурэр арэзы техъуащ Нарткъалэ щыпсэу цIыхубзыр, гъэпцIагъэкIэ мылъку зыIэрызыгъэхьар, зэрагъэкъуаншэр.

РАЙОН прокурорым и дэIэпыкъуэгъу Ныр Каринэ диныгъащ УФ-м и УК-м 159-нэ статьям и 2-нэ IыхьэмкIэ ягъэкъуаншэ Н. теухуа уголовнэ Iэхур. ЦIыхубзым щIэнхъыжьагъэмкI илэжьауэ къалъытэ. Зэрауб-зыхуамкIэ, Н. «Одноклассники» сайтымрэ «Ватсап» чатымрэ къриутхьащ удз гъэгъа зэрищэм теухуа хъыбар. Лей зытехьахэм бзылъхугъэм и банк счетым ягъэхьащ сом мин 39-м щIигъу, арщхьэкIэ абы-хэм удз гъэгъахэр къаIэригъэхьакъым.

Судым Н. къуаншэу къиулытащ икIи абы къуэдыуэ сом мини 100 ипшынын хуейуэ трилъхьащ. Лей зытехьахэр къыщIедэуахэр нэсу ягъэзэщIащ.

ДЫГУЛЫБГъУ Жануэ.

● Фи лъэIукIэ

Рэмэдан мазэм и нэмэз щIыгъуэхэр

Махуэхэр	Пщэдджыжьыр (Нэщым щыщIыдзэр)	Дыгъэр къыщыщIэкIыр	Шэджагъуэр	Ичындыр	Ахъшэмыр (Хэщыжьыгъуэр)	Жасыр
13, гъубж	03.59	05.28	12.16	15.59	18.47	20.25
14, бэрэжьей	03.57	05.26	12.16	16.00	18.48	20.27
15, махуэху	03.55	05.25	12.16	16.00	18.49	20.28
16, мэрем	03.53	05.23	12.16	16.00	18.50	20.30
17, щэбэт	03.51	05.21	12.16	16.00	18.52	20.32
18, тхьэмахуэ	03.49	05.20	12.15	16.01	18.53	20.33
19, блыщхьэ	03.47	05.18	12.15	16.01	18.54	20.35
20, гъубж	03.45	05.16	12.15	16.02	18.55	20.36
21, бэрэжьей	03.43	05.15	12.15	16.02	18.56	20.38
22, махуэку	03.41	05.13	12.14	16.02	18.57	20.39
23, мэрем	03.39	05.12	12.14	16.03	18.59	20.41
24, щэбэт	03.37	05.10	12.14	16.03	19.00	20.43
25, тхьэмахуэ	03.35	05.09	12.14	16.03	19.01	20.44
26, блыщхьэ	03.33	05.07	12.14	16.04	19.02	20.46
27, гъубж	03.31	05.06	12.14	16.04	19.03	20.48
28, бэрэжьей	03.29	05.04	12.13	16.05	19.05	20.49
29, махуэку	03.27	05.03	12.13	16.05	19.06	20.50
30, мэрем	03.26	05.01	12.13	16.05	19.07	20.51
1, щэбэт	03.24	05.00	12.13	166.06	19.08	20.52
2, тхьэмахуэ	03.22	04.59	12.13	16.06	19.09	20.54
3, блыщхьэ	03.20	04.57	12.13	16.06	19.10	20.56
4, гъубж	03.18	04.56	12.13	16.07	19.11	20.58
5, бэрэжьей	03.16	04.55	12.13	16.07	19.13	20.59
6, махуэку	03.15	04.53	12.13	16.07	19.14	21.01
7, мэрем	03.13	04.52	12.13	16.08	19.15	21.03
8, щэбэт	03.11	04.51	12.13	16.08	19.16	21.05
Къэдэр жэщыр						
9, тхьэмахуэ	03.09	04.50	12.12	16.09	19.17	21.07
10, блыщхьэ	03.08	04.48	12.12	16.09	19.18	21.09
11, гъубж	03.06	04.46	12.12	16.10	19.19	21.10
12, бэрэжьей	03.04	04.46	12.12	16.10	19.20	21.12

Къэбэрдей-Балъкъэрым и Муслъымэнхэм я Iуэхущ Iапн эм къыдитащ.

● Убых фIэщыгъэхэр

Анэкъуэпсы (Анакопсы)

Хы Фыыщэр зи кIуапIэ Ашэ и жапIэм и кIыхьагъкIэ дыкъыщепльмэ, икуэхэм деж къыщыхэлъадэ псы бгъунжхэм ящыщ зым зэреджэм и къэхуэкIэм ехьэлIауэ еплъыкIэ зыбжанэ щыIэщ.

ЛЪАХЭХУТЭХЭМ я нэхъыбэм зэрытрагъэчыныхьымкIэ, фIэщыгъэр Iыхьищу зэхэлъщ, апэ Iыхьэр зыхуэпхь хъунур абазэ-абхъаз-убыххэм я бзэхэм зэдыхэт «Ан/Анапсалъэрщ, тхьэхэм ящыщ зым зэреджэу щытарщ. ЕтIуанэ пычыгъуэр, адыгэбзэм и Iыкlэ псоми щыхэтIъагъуэ «къуэ» жыIэкIэм хуэкIуэр, абы къыкIэлъокIуэ. Ар, дызэрыщыгъуаззэщи, къызэрыдгурыIуэ хъунур тIуэр зэщхьэщокI: апэр - «къуэладжэ», «къуэкIий», «тIуащIэ» мыхьэнэхэм тедгъахуэрщ, етIуанэр - «бын», «щIэблэ» зыгурыгъэIуэкIэрщ. Адэкlэ декIуэтэкIынщи, Анэкъуэпсы фIэщыгъэм и ещанэ Iыхьэр «псы» жыхуэтIэрщ.

Ауэ щыхьэкIи, зэрыщытту хэтащтэмэ, щIыпIэщIэр къызэрыдгурыIуэ хъунур «Ан/Анэ тхьэм и псы къуэкIий» мыхьэнэм хуэдгъакIуэущ (ищхьэкIэ зи гугъу тщIа лъахэхутэхэм къызэрыльтэмкIэ).

ЩIыпIэщIэм и къэхуэкIэм ехьэлIауэ нэгъуэщI егупсысыкIэхэри щыIэщ. Ауэ ахэр, тэмэму зэрызэпкърымыхам къыхэкIыу (дэ къызэрыльтыльэмкIэ), мыбдежым къыщIэтхьынкъым.

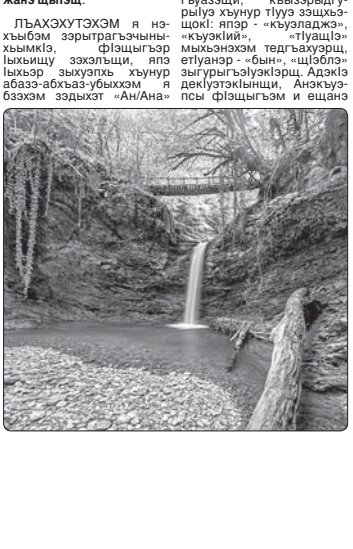

Ажек - Ажы-къуэ - Ажэ-къуэ

Сочэ псым ижырабгъу лъэныкъуэмкIэ къыщыхэлъадэ и къуэпсхэм ящыщ зыщ, Iыхьитlу зэхэт и фIэщыгъэм къарагъэкIым ехьэлIауэ еплъыкIэ зыбжанэ щыIэщ.

АБЫХЭМ ящыщ зым и гугъу тщIынщи, «ажы»-м убыхэхэм я бзэкIэ къыкIыр дэ, адыгэхэм, «уэс» зыхужьытIэрщ, «къуэ»-м, дызэрыщыгъуаззэщи, ди бзэм мыхьэнэуэ тIу щIэщ: «и бын» ягъупсысыкIэри, «къуэладжэ» е «тIуащIэ» къызэрыкIри. Аращи, щыпIэщIэм хуэгъэзауэ апхуэдэ бгъэдыхьэкIэ зиIэхэр зэрегупсысымкIэ, фIэщыгъэр къызэрыдгурыIуэ хъунур «уэс Iэшкlэм къигъэщIа псы щыкIу», «уэс бын» е «уэсыр щIэж зыдэмыбззэхыкIыж къуэладжэ» жыхуиIэхэрщ.

НэгъуэщI еплъыкIэхэри щыIэщ. КъызыхэкIа и лъэпкъым ижьыкIэрэ къыдекIуэкIа щIыпIэщIэхэр зэхуэхъэсыжыным, джыным илъэс куэдкIэ яужь ита ди лъэхэгъу, щIэныгъэлI КIуэ-щIэ Джэмалдин зи гугъу тщIы псы щыкIым фIащар зыхуигъэкIужар кьурш псэущхьэу «ажэ» жыхуэтIэм «я зэхуэсыпIэ къуэбэкъу» мыхьэнэм тригъахуэущ.

Адыгэхэм (шэрджэхэм) я Хэкужьым и щIыпIэщIэхэм ящыщу зэрамыхьэкIахэм я зэхэтыкIэр ящрэ щIыпIэщIэхэм я ныбжьыр, зыфIэгъэщIэгъэну, абыхэм я зэхэгъэуэвэкIэр зыгурыгъэIуэным зэманышхуэ тезыгъэкIуэда лъахэхутэ Ворошилов Владимир «Топонимы Российского Черноморья» и тхылъым зэритымкIэ, фIэщыгъэр щыпIэдэлъху убыхэм я деж зэрыщыIуу щытар «ажэ-къуэ» жыIэкIэм хуэкIуэущ. ИтIани, «ажэ»-р, абыхэм я бзэм зэрыхэтымкIэ, дэ, адыгэхэм, «щыхь» зыхужьытIэ псэущхьэм дызэреджэрщ. Ауэ щыхъуэкIи, Ворошиловым гу зэрылъитамкIэ, щыпIэщIэр зыхэтхь хъунур «щыхьым и къуэ щIыкIу» е «щыхьэр куэду щызэхэзекIуэ псыхъуэ» зыгурыгъэIуэкIэхэм языхэщщ.

КЪУМАХУЭ Аслъэн.

ПЩЫБИЙ СулъТІан

НэкІуІупхъуэ зыІулъ цІыхуитІ

Іуэтэж

АЛЕКСЕЙ штатым хэмыту МВД-м щылажьэрт, абы къыдэкІуэуи ведомствэм щІэмыт Іуэхущ1ап1эм зэгурыІуэныгъэ ирищЫпІаеу хъумакІуэу чэзуэу (махуищым зэ) щыІэт. МВД-м и школ нэхъыщ1хьэр дыщэ медалкІэ къиухыу, къыщ1хьэ, щап1а Налмэс къалэм абы къызэ1ригъэзэжрэ куэд щІатэкІым. И анэшхуэ Марие Ивановнэрэ (зэреджэр Быбэт) езыимрэ пэшитІ хъу фэтэрым щыпсэурт. Абы и балконым утету зуплъыхьыну сыт и уасэт! Мыжьжьэу, уэрамышхуэм адэкІэ, щ1ежэх Бешто псышхэр, псы Іуфэ лъэныкъуитІым Іут пхъэуфэ баринэхэр, мафІэгур щ1эекІуэ гъущІ гъэгур... Бешто псышхэм гъущІ лъэмыжи телът, лъэсхэри машинэхэри щ1эзекІуэ хъуэу. Лъэсхэрыбгъэ гъэгур щынагъуэнщ1уэ щ1ытын папщІэ лъэныкъуитІми мывэ щ1ъхэгуэ Іуагъэуват. Псом хуэмыдэжу гур дахьэхэрт уэрамышхуэм тет жыгхэмрэ мэ гуакІуэ кІыз1ыпих удз гъэгъа дахэхэмрэ. Жыгхэм бзэрэбзэжу, уэрэд къраш, къуалэбзухэр тест. Уэрам нэхъыщ1хьэм троллейбус щ1ызекІуэрт, унэм и ижьырабгъымкІэ стадионышхуэ къыщ1ытт. Уэрамышхуэм куэду щ1ыху щ1ызекІуэрт. Жьжьэу упльэмэ, уэс зытелъ къуршхэри хуиту пльаГурт. Жьпп1энуракъэ, жэнэт щ1ыпІэт!

Къалэ парким и курыкупсэм псыутх итт. Жыг эзмыл1эжьыгуэу щ1ыхэсар пхуэмыбжьыну куэд хъурт. Парким егъэбыдыпІауэ зоопарки къыщ1ытт, мыщ, къапп1эн, асп1эн, щ1ыхь, жираф, нэгъуэщІ псэущхьэхэри щ1ап1ьагъурт. Паркым сабий гъущІ гъуэгуи, хъурини щ1ыЗт. Ущ1ыхущ1ыхьэ зэманым зыщ1ыбгъэпсэхуну гухэхъуэт абы.

Налмэс къалэр интэкъым, ауэ ц1ыкІу жып1эныи къезэгъыртэкъым, къалэм дэсыр зыхуэдизыр къэпсэлъэну щ1ытмэ. ЗэрыхуэгъафащэмкІэ, мин щитІрэ щэ ныкъуэрэ, мин щиц хуэдиз щ1опсэу. Къщ1алъхуэ къалэм куэд дэмыкІыу есэжащ ц1алэр, гум фІэфІ лэжьыгъи къигъуэтауэ къщ1ыцхъурт. АпхуэдизкІэ абы дихьэхати, жащ-махуэ жимыІэу ирихьэкІырт Іэнатіэ зыІутыр. Кі3щІу жып1эмэ, ещ жыхуаІэр зыхиущэртэкъым. Унэм кІуэжамэ, Быбэ къеш-хьэдэрт: «Апхуэдизрэ щ1ьэ укъэтрэ, зыбгъэгуэзрэ? Пэжьыгъэра нэхъапэр? Зыхуэсакъыж, зумыуКІыж».

Къыдэлажьэхэми есауэ, унафэщ1хэми ягу дыхьауэ зы унагъуэм хуэдэу зэхущ1ытт. Зыгъэпсэжгуэмэ зэгъусэт, зэкІэрыхуртэкъым - бдзэжьеящэ кІуэрт, нэщанэ еуэрт, нэгъуэщІ-къинэмыщІт. Зым Іэпыхэр адрейм къещ-тэж жыхуаІэм хуэдэу зэхэтт.

Алексей ныбжьэгъу пэж хуэхъуауэ Володярэ езымрэ зы сменэу зэдэлажьэрт. Пылъхьэнэшэу, жэуапл1ныгъэ яхэлъу ирахьэкІырт я лэжьыгъэр. Абы къ1ущ1дахуэми ящ1эн я гъунэжт. Щ1ымахуэм лъэрыжэкІэ къажьхьыр, къурушІ кІэуэрти къежхырт лыжжкІэ. Гъэмахуэм лъакъэрыгъажэм зратырт, паркым и хъуреягъыр, псы Іуфэм бГурыту, къажьхьырт. Кино епл1ынрэ, концерт кІуэнри я жагъуэтэкъым, уеблэмэ къалэм къакІуэ циркми емыплл1у къаГъанэртэкъым зэныбжьэгъуэхэм. Дэнэ нэгуэныжь, зыгъэпсэхуп1Іэ щ1ыІэми щ1ыхущ1ыхьэ, лэжьыгъэм щ1ып1ырымыт махуэхэм кІуэрт.

Лъэсу къэкІухьынри яфІэфІт щ1алэхэм. Гуп зэрыгъэхэрыпэ, къурушм зып1ныхьакІэу кІуэрт, щ1ыжей къэпхэр я п1ПІэм идзауэ, нэгъуэщІ зыхуей псомкІи, гъуэгу гъуэмылэкІи къ1ыззэп1эщ1ауэ къурушм къыщ1ахЫуэрт. Щ1ыбгъэпсэхун пщы1и я1ыгът.

Алексей Іэпщ1эп1ап1эт, зыхэмызагъэ Іэщ1агъэ щ1ымы1эми ярейуэ. Унэ пщ1ынмэ, л1ьабжь бГъэт1ып1ынымэ, раствор бГъэхъэзырыпмэ, щхьэгъубжэм абдж хэп1ъхъэнымэ, псы кІуа-п1эхэр зэхъуэкІын хуейм, а псоми хуэжейтэкъым. Володи абы дэ1эпыкъуэгъу къыхуэхъурт. Кі3щІу жып1эмэ, «Зы адэ-анэм къ1ьлъуэ зэкъуэшитІ фІэкІа пщ1энкъым Алексейрэ Володярэ», - къ1ущ1ухжаІи къэхъурт.

Апхуэдэурэ я зыГъэпсэхуГуэ зэманыр къ1ущ1ысым, Володярэ Алексейрэ путёвкэ зэрагъэпэщащ зэгъусэу Кърымым, Судак къалэм кІуэну. КхъухьлъатэкІэ Симферополь лъэтащ. ИтІанэ автобусым ирагъэ-ПІысхэри, къ1ззтемыфыІуэ Феодосие нэс яшащ. Орджоникидзе, Щебетовкэ жьлэхэм ублэжа нэужь къуршым щ1идзэрт. Гъуэгур нэзэкъащэт, бГыр задэрэ сэмэгурабгъымкІэ щ1ыхупІэу. Гъуэгур бГъуэзэн, автобусит1 щ1ызэблэкІкІэ, иджыпсту зэжьхэуэнущ жып1эу апхуэдэт. Судак къалэр къурш л1ьабжьэ дыдэм щ1эт, тенджвз Іуфэм пэмыжьжьэу. Зэрыжаі3мкІэ, мы къалэр бГыгаф1эу, уэшх куэдрэ къ1щемышхуэ апхуэдэхти, пшахъуэм ухэпІуэ дыгъэ зыщ1ытебГэп3эсэну уасэншэт. Судак пэжьжьэтэкъым Алуштэ, Гурэуф, Алупкэ курорт къалэхэри. Аха3р псори тенджвз Іуфэм Іутт. Щ1алэхэр зыгъэпсэхуп1эм щ1ыІэху абыхэм чэзуэу зыип1ныхьакІуэ яшащ катерк1э. Жэщ1кІэрэ тенджвзыхь къ-хиху жьы щ1ыІэтыІэм ущ1ожеикІыну сыт хуэдэт! Мазэр апхуэдизкІэ л1ьахъщэти, я щхьэщ1гу къиту къащ1ыхъурт. МахуэкІэрэ кхъухь инхэр, зызыгъэпсэхуэхэр изу, блэкІырт. Пщ1ыхьэщхьэкІэрэ концертхэмкІэ, джэгу зэмыл1эужьыгуэхэмкІэ трагъэурт. Зызыгъэпсэхуэхэр псори абдеж щ1ызэхуэсыри, ныбжьэгъу зэхуэхъурт.

Хьарзынэу загъэпсэхуащ, я нэгу зиужьащ. Къ1ущ1ыгуэжым гъэгу нэхъ кІэщ1кІэ - Сочи - Алуштэ - СимферополькІэ - автобускІэ аэропортым къажьащ. Налмэс къалэм къ1ущ-тІысхьыжащ.

Зы тхъмахуэ хуэдэ дэкІауэ л2жьап1эм яГъэзэжащ. Алексей л2жьыгъэр игу дыхьэми, улахуэр къемэщ1эжІырт. Быбэ и пенсэм щыгуГэуы абы и пщэдыкъым дэскІэ псэуа зэрымыхъунри ищ1эрт.

Зы пщ1ыхьэщхьэ гуэрым телевизор епл1рэ пэт зэхех хъумакІуэу л2жьэн Іэ1ыхуэ л1ыхъуэхэу. Зэрыжи1мкІэ, улахуэр инт. Л2жьап1эм и хэщ1ап1эри уэзэрыпсалъэ хъуну телефонри щ1ыГъут.

Куэдрэ гупсысакъым Алексей. Офисым псалъэри, Іуэхуэр зытетыр тэмэму зэхигъ1кІаі икІи кІуэуэ зэпсэльэну, ягу ирихьмэ, къащтэну зэрауэхыл1ащ.

* * *

КЪЫХУАГЪЭЛЪЭГЪУА л2жьыгъэр игу ирихьащ Алексей. Наталье Николаевнэ (арат зэреджэр офисыр зыІэщ1эльым) иБыгт езым и мы1ькуКІэ зэрригъэпэщащэ хъ1щ1эщ, кафе, ресторан зыхэт, къатипщІу зэтет унэхуэу, апхуэдэуи щ1ап1э тІэкІу зи гъусэ уардэунэ иІэт. Мис а и псэуп1эм кІэп1ыпл1ынт зыхуейри, зэгурыІуэныгъэ зэращ1ып1эри, Алексей л2жьэн щ1идзащ. МВД-р къимыГъанэу зыхуэхъыжьыр, ауэ сменэкІэ щ1ылажьэ хъумакІуэ Іэнатіэр зэкІэ иутІыпщ1ажьм. Іэхуэр зытетыр зэкІэ Быбэ къудейми жрИаІэкъым. Уэ жепІа, сэ жесІа, Быбэ ар зэхихащ икІи и жагъуэ хъун дэнэ къэна, щ1ыгуфІыкІащ Алексей и Іэхуэм. «Дяпэкіэ къ1ыщ1ымыбзыщІа, сэ зэрыслъэкІкІэ сыбдэІэпыкъуну, чэнджащ1 уэстыну, уи щ1ыгуагъэр уэзгъэлъагъужыну, уазэхуэмэ, уи жэрдэмыр бдэсІыгъыну арк1ъудейш», - жиІащ абы.

Сменэр пщэдджьжькІэ зэрахъуэкІырт. Наталье Николаевнэ сменэм зэблэкІыгъуэм нэмыс щ1ыкІэ унэр щ1ипщ1ытыкІырт, зыхуэныкъуэІамэ зригъащ1эу. Плъырхэм я шхыныр хъэзыру, ягъэхуэбжьын фІэкІа хуэмейуэ, щ1ыІалъэм дэлът. Ауэ Алексей гъуэмылэ иМы1ыгъыу дэнэт Быбэ л2жьаП1э щигъэжІыгъунур! Апхуэдэ къэхъуртэкъым.

Унэр ихъуреягъкІэ л1ьагэу къщ1ыхьат, пщ1антІэр мывэ п1ащІэ дахэкІэ къщ1ащ1ыкІат. Гъущ1 кузбжв л1ьагэ, дыхьэп1э бГъэзэр щ1ыгъужу хэлът. Унэри зыхуей хуэзэу зехьат, и л1ьабжьэр л1ьагэт, щ1ыхьэп1э-дэкІуеипІэри гъэщ1эрэщ1ат, уэзх къытемышхэн хуэдэу, щхьэ теЛъу. Унащхьэри зэманым декІуу Іэтат. Алексей п1ьэр къудейтэкъым. Гумызагъэт, Іэхунэщ зэманыр хэзгъакІуэртэкъым. Абы пщ1антІэр, хадэр къ1ззэпиплъыхьырт, аэр зыхуей хуигъазэрт. Уд3 гъэгъахэм псы щ1ъгъэ1ъэдэн хуейми, пщ1ан1эм лей гъэр дэпъыи - псомкІи гу лЫтэрт. Алексей зымыщ1ыхум игу къэкІынкІи хъунт аэр фэрыщ1агъым къ1ыхихыу, фІыуэ закъригъэлъагъун папщІэ ищ1эу. Абы зыри къелъэІуртэкъым, а гулъытэм щхьэкІэ ахъшэ леи къратырт3къым. Адрей и л2жьэгъуэхэм апхуэдэ Іэхуэкіэ гугъу зэи зрагъэхырт3къым. А псоми гу лЫмытэу къанэртэкъым Наталье Николаевнэ.

Зы пщэдджьжь гуэрым, Алексей и пльырыгъуэу, Наталье Николаевнэ къелъэІуауэ пщэфІап1эм къ1ущ1ыщ1уэ бжьамийр хуригъэщ1ыжьну. Алексей епл1мэ, Іэнт1ап1эр зэхъуэкІыжьІ хуейуэ ерат. Щ1эмкІыІуэ къ1ыпп1ьэну бзылъхъугъэм жриІэри, Алексей тыкуэным кІуац, гъущ1ыкІэр къ1ищ1аури къигъэзэжащ. Ар зэрихъэрІри, псыр къ1ИутІыпщ1ыжащ. «Дапщэ уэстынур?» - жиІэу Наталье Николаевнэ къ1щ1еупщ1ым, ар зэрыІуэхтхъэзэр, уасэ гуэрэ абы зэримыІэр жриІащ. Гуп-пагъэм къ1ып3кІуэу Наталье Николаевнэ Алексей и улахуэм къ1ущ1игъуащ.

Уафэрэуагъуэ уэшхышхуэ къешхщ жьышхуэ щ1этуи, щхьэгъубжэ абдж хигъэп1эльат. Алексей щхьэгъубжэ къупхъэм и бГъуагъ-кІыхьаГыр къ1ипщ1ри, абджьр хилъхьэжащ. Алексей І3пщ1эльапщ1эу, гугъэзагъэу зэрыщ1ытым щхьэкІэ Наталье гулъытэ щхьэхуэ къ1ыхуищ1 хуЫат. «Дауи, - жи абы, - уи щхьэгъуэгэр бГэтынщу, фІыэгурыІуэ фІыэдэпсэу къ1ыщ1экІынщ». Алексей з3химыхуа хуэдэ зищІри, жэуап иритатэкъым.

... Апхуэдэу фІыуэ Іэхуур куэдрэ екІуэкІынт?! Насып зимыІэм, махъшэм ар тесми, хьэ къ1одзакъэ, - жи пасэрейм. Зы пщэдджьжь гуэрым, Алексей и л2жьэгъуэ-з3блэкІыгъуэу, Наталье Николаевнэ гу лъетэ ахъшэ фІэкІуэдауэ... фІадыгъуауэ. Хэт трилъхьэ? Жэщ-махуэкІэ п1ыраргъ - Алексейщ! «Суд дыхэмыту узгъэпшынэу уІуэгъэкІыныр нэхъ сфІэкъабылщ», - жи Наталье Николаевнэ. «Зыдыгъуар сэрмырами сыпшынынщ, ауэ л2жьаП1эм сымуныгъэкІ. Си Іэщ1агъэр араци, сэ дыгъуар къ1ущ1эзгъэщ1ынщ, хуит сыпщ1мэ. Уэ пхуэсщ1эхъэрэсщ1ар сынодыгъэну уегъэуІуэу арэ уигуГъэми укъопщІэ! Пэжьап1э уяв къудейуэ абы щ1ыЗбэн дыгъу щ1ыэкІэм, щ1ом зырыз кхъэжІынкІи хъунщ. Арацщ, мыпхуэздэу дыгъэщІ: зэхуэшэсри п1нырхэм яжьбоІэ: «Нобэ зэхуэсыр зытеухуар Алексейщ. Къэтщтагъащ1эу, хъарзынэу зыкъ1ыгъэп1эгъуауэ, кхытхэзэгъауэ къ1ытщ1ыхъуу, дыгъуэгъуакІуэу къ1ущ1экІащ. Къ1ыздыгъуащ. ЗэкІэ судым езмыту икІи л2жьапІэми Іуэмыгъэкіыу езгъэпшынынжынщ. Дыкіэлъпшынщ адэкІэ. Иджыри зэ къ1ущ1эхуэжмэ, апхуэдэу къ3згъэнэнукъым, згъэпшынэу Іуэгъэкіыжыным къ1ущ1мынэу, езгъэгъэтІысынущ!»

Щ1алэр гупсысэгъуэ хэхуащ. «Дауэ иджы зэрысщ1ынур, дауэ Быбэ жесІа зэрыхъунур? Си фІэщ1 хъуркъым сэ мы Іуэхур абы гурыз3гъэІуэфыну! Наталье фІадыгъуа ахъшэр дауэ зэрысщ1ынынур? Быбэ гъэтІылъыгъэ тІэкІу иІэмэ, къеІысхьн?» Уэзгупсысын мащІэ?! И щхьэр къысфІэхуауэ, нэщхьейуэ, л2жьыгъэр къыфІэмыІуэхужу бамп1э узым ихьырт. Апхуэдэуэр куэдрэ хэзхьыну п1эрэ? Щ1ыхуэ-хьэхуэ жиІэми, къытехуар ипшынывамэ, мы л2жьап1эм Іуэкіынти, хъумап1эм зритыжынт.

Апхуэдэу гуэзвэгъуэм Алексей хэту, щхьэунаэз хъуауэ, зы махуэ гуэрым, абы и л2жьэгъуэу тригъахуэри, зыри къыжримыІуэ Наталье Алексейкэ кІуац. Уэзджьнэр щытрикъуэзм, Быбэ бжэр къыІуихац, «Къеблагъэ, хэт ухуейт? - жиІэри. «Сэ Алексей зГъэлажьэу арац, абы и щхьэгъуэсэм зыхуэзгъэзэнт», - жиІащ хъэщ1эм. «Къакіуэ-тІэ, къащ1ыхьэ унэм, дызэрыщ1ыхунщ, дызэпсэльэнщ». Зэман имыІэу, нысэр щ1эмысмэ, иужькІэ къэкІуэну тригъэчыныхьами, арэзы хъури, Наталье елБэгъащ. Сто1ым Іэф1ыкІэ, пхъэщхьэмыщхьэ къытрилъхьэри, Быбэ къыщ1идзащ.

- Сэ Алексей Быбэщ къызэрызэдзэр, уи дежкІэ сы-Марие Ивановнащ, Алексей адэншэ-анэншэу къанэри сэ сп1ащ. Сабий садри, школри, еджап1э нэхъыщхьэри къезгъэхуэхащ. И адэр Хэку зауэшхуэм кІуэри, Брест быда-п1эм къ1улькІу щ1ищІэу, хэкІуэдащ. А хъыбар гуауэр зэрызэхэтхрэ ильэс нэхъ дэмыкІауэ, Алексей сэ къ1ыхуигъанэри, и анэр л1ы дэкІуэжащ. Алексей сабийфІу, щэнысфІэу сп1ащ. Садым щ1ыкІуэ зэманым Алексей махуэ хэзгъэуп1щ1ырт и адэр щ1ыІэмкІэ. Псом хуэмыдэу гуныкъуэгъуэ сыщ1ыхъуар и анэр фІэкІуэда нэужь, - и нэпсхэр хуэмыкуБыду къыфІыщ1эжащ фызыжьым. - Сад мывэгъэнэм кІэрыуэву блэкІ ц1ыхубзым «мамэ» жиІэу щ1ыкІэльыджа щ1ыІэщ. «Псоми адэ-аня яІэщ, щхьэ сэ симыІэрэ?» - жиІэу къ1ззэп1щ1ырт. Мис апхуэдэу зеинш1эу къэхъуащ Алексей. Еджэнри къ1ируахуэ л2жьаП1и Іуту къ1ишэн мурад ищІат, Ларисэ зи ц1э хъ1ыджэбзымрэ абырэ нэчыхь ирагъэтхыну л1ьэІу тхьлъри щ1алъхьат. Арщхьэкіэ нэгъуэщІ гуэр кІыкъуэкІри, и хъ1ыджэбзыр дэкІуэри екІуэжащ. Абы л1ыандэрэ и гур зэщ1ыууэу къ1ушэн Іуэху зэрихуэжкІырЫм, цІыхубз псори Ларисэ ещхь къ1ущ1охьу. Уэзмыдэ1ыэн уезгъэдэІуами сщІэркъым, къ1ыхуэгъэгъэІу. Иджы уэ зыкъ3эбГэщ1ыхуамэ си гуапІэт.

- Алексей хуэдэ дыдэу сэри зеинш1эу сыкъэхъащ, - къ1ущ1идзащ Наталье. - Си адэри Хэку зауэшхуэм хэкІуэдащ, си анэр пасэу дунейм екІжащ. Ещхьыркъабзэу, си анэшхуэм сип1ащ, сригъэджащ. Финансовэ институт къ3зухауэ а Іэщ1агъэм сролажьэ. Щхьэгъусэ сиІар ефэнымрэ хьэулеиныжрэ дихьхауэ, «Іуэда» жыхуаІэм хуэдэти, зыбГъэдэзгъэкІыжауэ сопсэу си щхьэ закъуэу...

Наталье л2жьап1эм и гъ3зэжьын хуейти, псалъэмакъым кІэщІ зригъэщІри, Марие Ивановнэ жриІащ Іуэхур зытетыр къ1ззэригурыІуэр, фІыщ1эшхуэ хуищІщ, иджыри къ1ульгъ3ззэну щ1ыІэри къ1ущ1ыкІыжащ. «Анэшхуэ нэс жыхуаІэр уэ пхуэдэхэрщ, къ1ущ1эхъуэ щ1эблэр хабзэрэ нэмысрэ яхэлъу зыГъасхэрэщ. Ину берычэт бесын бжьэзоІэ, куэдрэ дяпэ тхьэм уригъэт, жьыщхь мазэ ухъу, уигъэтынышну, ущыгуфІыкІыну нысэ тхьэм къуит! СынолъэІу уи деж сыкъыз3эркІуар Алексей жуМы1эжыну», - къ1ыжриІэжащ щ1ыщ1экІыжым. Быбэ ар къигъэгуГащ я щэхур дунейм къ1ытримыгъэхьэну.

Алексей щ1ыхуэр зэрипшынынжыну щ1ыкІэм егупсысурэ зи чэзу улахуэрэ къэсащ. И л2жьэгъуэхэр кассэ щхьэгъубжэм Іутт, езыр абыхэм яхьыхьэртэкъым: щ1ыхуэ т1ыу дауэ мыуКІытэуахъшэ зэрыщ1ып1ащ1энур? Махуэ зыбжанэ дэкІауэ ведомостыр Наталье Іэрыхьащ. Епл1мэ, Алексей и Іэ щ1ып-къым. Абы щ1алэр къ1риджэри къеуп1щ1ащ улахуэр къ1ущ1ыимыхамкІэ. «Сыт щхьэкІэ, къ3здыгъуэр хэбГэкІыжьнукъэ?» - жиІащ щ1алэм. Ведомостым Іэ трыригъадзэри, улахуэ кхъ-л2жьыгъэр къ1ыфІэмыІуэхужу бамп1э узым ихьырт. Апхуэдэуэр куэдрэ хэзхьыну п1эрэ? Щ1ыхуэ-хьэхуэ жиІэми, къытехуар ипшынывамэ, мы л2жьап1эм Іуэкіынти, хъумап1эм зритыжынт.

Апхуэдэу гуэзвэгъуэм Алексей хэту, щхьэунаэз хъуауэ, зы махуэ гуэрым, абы и л2жьэгъуэу тригъахуэри, зыри къ1ыхримыІуэ Наталье Алексейкэ кІуац. Уэзджьнэр щытрикъуэзм, Быбэ бжэр къ1ыІуихац, «Къеблагъэ, хэт ухуейт? - жиІэри. «Сэ Алексей зГъэлажьэу арац, абы и щхьэгъусэм зыхуэзгъэзэнт», - жиІащ хъэщ1эм. «Къакіуэ-тІэ, къащ1ыхьэ унэм, дызэрыщ1ыхунщ, дызэпсэльэнщ». Зэман имыІэу, нысэр щ1эмысмэ, иужькІэ къэкІуэну тригъэчыныхьами, арэзы хъури, Наталье елБэгъащ. Сто1ым Іэф1ыкІэ, пхъэщхьэмыщхьэ къытрилъхьэри, Быбэ къ1ущ1идзащ.

- Сэ Алексей Быбэщ къызэрызэдзэр, уи дежкІэ сы-Марие Ивановнащ, Алексей адэншэ-анэншэу къанэри сэ сп1ащ. Сабий садри, школри, еджап1э нэхъыщхьэри къезгъэхуэхащ. И адэр Хэку зауэшхуэм кІуэри, Брест быда-п1эм къ1улькІу щ1ищІэу, хэкІуэдащ. А хъыбар гуауэр зэрызэхэтхрэ ильэс нэхъ дэмыкІауэ, Алексей сэ къ1ыхуигъанэри, и анэр л1ы дэкІуэжащ. Алексей сабийфІу, щэнысфІэу сп1ащ. Садым щ1ыкІуэ зэманым Алексей махуэ хэзгъэуп1щ1ырт и адэр щ1ыІэмкІэ. Псом хуэмыдэу гуныкъуэгъуэ сыщ1ыхъуар и анэр фІэкІуэда нэужь, - и нэпсхэр хуэмыкуБыду къыфІыщ1эжащ фызыжьым. - Сад мывэгъэнэм кІэрыуэву блэкІ ц1ыхубзым «мамэ» жиІэу щ1ыкІэльыджа щ1ыІэщ. «Псоми адэ-аня яІэщ, щхьэ сэ симыІэрэ?» - жиІэу къ1ззэп1щ1ырт. Мис апхуэдэу зеинш1эу къэхъуащ Алексей. Еджэнри къ1ируахуэ л2жьаП1и Іуту къ1ишэн мурад ищІат, Ларисэ зи ц1э хъ1ыджэбзымрэ абырэ нэчыхь ирагъэтхыну л1ьэІу тхьлъри щ1алъхьат. Арщхьэкіэ нэгъуэщІ гуэр къ1ыкъуэкІри, и хъ1ыджэбзыр дэкІуэри екІуэжащ. Абы л1ыандэрэ и гур зэщ1ыууэу къ1ушэн Іуэху зэрихуэжкІырЫм, цІыхубз псори Ларисэ ещхь къ1ущ1охьу. Уэзмыдэ1ыэн уезгъэдэІуами сщІэркъым, къ1ыхуэгъэгъэІу. Иджы уэ зыкъ3эбГэщ1ыхуамэ си гуапІэт.

- Алексей хуэдэ дыдэу сэри зеинш1эу сыкъэхъащ, - къ1ущ1идзащ Наталье. - Си адэри Хэку зауэшхуэм хэкІуэдащ, си анэр пасэу дунейм екІжащ. Ещхьыркъабзэу, си анэшхуэм сип1ащ, сригъэджащ. Финансовэ институт къ3зухауэ а Іэщ1агъэм сролажьэ. Щхьэгъусэ сиІар ефэнымрэ хьэулеиныжрэ дихьхауэ, «Іуэда» жыхуаІэм хуэдэти, зыбГъэдэзгъэкІыжауэ сопсэу си щхьэ закъуэу...

Наталье л2жьап1эм и гъ3зэжьын хуейти, псалъэмакъым кІэщІ зригъэщІри, Марие Ивановнэ жриІащ Іуэхур зытетыр къ1ззэригурыІуэр, фІыщ1эшхуэ хуищІщ, иджыри къ1ульгъ3ззэну щ1ыІэри къ1ущ1ыкІыжащ. «Анэшхуэ нэс жыхуаІэр уэ пхуэдэхэрщ, къ1ущ1эхъуэ щ1эблэр хабзэрэ нэмысрэ яхэлъу зыГъасхэрэщ. Ину берычэт бесын бжьэзоІэ, куэдрэ дяпэ тхьэм уригъэт, жьыщхь мазэ ухъу, уигъэтынышну, ущыгуфІыкІыну нысэ тхьэм къуит! СынолъэІу уи деж сыкъыз3эркІуар Алексей жуМы1эжыну», - къ1ыжриІэжащ щ1ыщ1экІыжым. Быбэ ар къигъэгуГащ я щэхур дунейм къ1ытримыгъэхьэну.

Алексей щ1ыхуэр зэрипшынынжыну щ1ыкІэм егупсысурэ зи чэзу улахуэрэ къэсащ. И л2жьэгъуэхэр кассэ щхьэгъубжэм Іутт, езыр абыхэм яхьыхьэртэкъым: щ1ыхуэ т1ыу дауэ мыуКІытэуахъшэ зэрыщ1ып1ащ1энур? Махуэ зыбжанэ дэкІауэ ведомостыр Наталье Іэрыхьащ. Епл1мэ, Алексей и Іэ щ1ып-къым. Абы щ1алэр къ1риджэри къеуп1щ1ащ улахуэр къ1ущ1ыимыхамкІэ. «Сыт щхьэкІэ, къ3здыгъуэр хэбГэкІыжьнукъэ?» - жиІащ щ1алэм. Ведомостым Іэ трыригъадзэри, улахуэ кхъ-л2жьыгъэр къ1ритащ, «Къ3зыдыгъуэр зэхэдгъэкІмэ, мис ар дгъэп1ащ1энщ», - жиІэри.

Алексей дыгъур къ1ззэрабудыну щ1ыкІэр, зыхуагъэфащэ и л2жьэгъуэр сэтей къ1ызэращ1ынур къигупсысащ. Абы Наталье жриІащ дамыгъэ трищ1эуахъшэ игъэт1ылъыну, Алексей и л2жьыгъэ пэрыхьэгъуэ къэс ахъшэм епл1ыну, имыгъуэтыжмэ - щ1алэр къэмыс щ1ыкІэ щхьэхуэ ц1ыхуитІ къ1ГъэхьэзырыпнУ. Алексейрэ Наталье л2жьаП1эм ящ1ащ, ахъшэри ящ1ащ1эу ахъшэ игъэт1ылъащ. Махуэ зыт1ыщ хуэдэ дэкІауэ, Наталье епл1мэ, ахъшэр дэл1ыжьтэкъым! ЗэрызэгурыІуам тету, унэр зейм зыл1рэ зы ц1ыхубзэр щ1ыхьэ игъэхъэзыраУэ Алексей къэсащ. Сменэ къызыІрихыну щ1алэр къ1ыбыдри къ1ащащ, ахъшэри абы къ1ыкъуахащ. Занщ1эу акт ятхри, дыгъуэ Іэ трагъэдзэжащ. Ипэкіэ кІуэдари махуипщ1ым и кІуэцІкІэ ипшынынУ хуагъэуваш. Апхуэдэ щ1ыкІэкІэ дыгъур къ1ущ1агъэщ1ащ. Модрейми ахъшэ къ1идыГуар кассэм хилъхьэжащ, л2жьап1эри фІэкІуэдащ. Алексей хэЛ хуат. Абы къ1ущ1ыщ1эдзауэ Наталье Алексей нэхъыфІу къ1ыхущ1ыт, нэхъ гулъытэ къ1ыхуищ1, и чэнджэщи къ1ри-хьэлІэ хуащ, щ1алэр къ1ззэрыдиХьэхэн яужь иту. Езы Алексеи апхуэдэ гулъытэр и жагъуэтэкъым. Ныбжькіи зэрагъэхь щ1ыІэтэкъым а тІум, я теплъэкІэ Алексей тІэкІу нэхъыжьыфэ тетми.

Алексей и п1щ1ыхьэпІи къ1ыхъхуэртэкъым Натальерэ Быбэрэ зэхуэзауэ, зэпсэльэауэ, сыт щхьэкІэ жып1эмэ, тІури я псалъэ ятам тетт, дунейм къ1ытрагъэхьэртэкъым зэрыз3ющ1ар. Зигу зыщ1ыуа щ1ап1эмрэ ц1ыхубзымрэ зэрымыльагъум зэхуэзэшу хъуащ. Алексей и улахуэм Наталье хигъахъуэрт, къ1ущ1ащ1ауа махуэм ирихьэлІэу саугъэт ып1эхэри къ1ыхуищхуат. Алексей уКІытауэ джанэмрэ пщэдэлъымрэ къ1ыИхьи щимыдэм л2жьакІуэхэр кьежэри ирагъэдащ. Алексей а джанэр щыгъыу, пщэдэлъэри екІуПсу якакІуэрт л2жьаП1эм. Наталье щ1э гуэр къ1ищхуэамэ, Алексей иригъэльагъурт, сэкІурэ, дауэ къ1ыпщ1ыхъурэ жиІэурэ. Алексей и гуапэ мы-хьуу къанэртэкъым апхуэдэу бзылъхуэгъэ къ1ззэрыхущ1ытыр. Ауэрэ абыхэм гухэлъ зэхуащ1ащ, ар нАУэ къ1ащ1ыну хуэмеиРи. Я л2жьэгъуэми гу ГлъамытэУ къанэртэкъым абы. КхъехьэКІнехьэкІ щ1ымыІэу Алексей ямыГъэпсэууэ къ1ыжраІэрт Наталье къ1ишэну, абы нэхъ псэгъу тыШ имыгъуэтыну къ1аІуэкІырт. «Ар сэ къ1ыздэкІуэну?» - жиІэрти, Алексей къ1ыфІэмыІуэху щ1ыкІэу трилъащ1эрт. Быби кІриудэкІырт: «Сэ фІыуэ къ1ызгуроІуэ уи унафэщІыр уигу зэрырихьэр, тедзи къ1ащ». Ауэ Алексей дзыхь ищ1ыртэкъым, тегушхуэртэкъым. Апхуэдэу щ1ыхъуи, Быбэ игу къокІ Наталье Николаевнэ зыхуигъазэу Іуэхур зыІутыр гуригъэІуэну. Ауэ Іуэхуракъэ: дауэ зэрищ1ынур, къ1ззэрригъ3ззэгъынр, къ1ззэрыщ1ащ1эдзауэ? ЦІыхубзыр къ1ыхуэмейм-щэ! Мис итІанэщ Іуэхур щ1ызэ1ыхьэпэнур.

«ЛъагъуныгъэКІ къ1ыхуимыІауэ, нэгъуэщІ зыгуэрым гухэлъ хуищІауэ и1эмэ-щэ?» - игукІэ жиІэрт Быбэ. «Дыз3Іупл1ынщ, зэманым къ1ыгъэлъагъэнщ», - жиІэри зэкІэ зз3зтрИы1гъащ. Алексей игу имыгъэнЫкъэн папщІи къ1ушэн гугъу хуимыщІыжу зэпигъэуащ. Ар мыгувэу щІалэм кІыгурыІуащ, и гур нэхъ махэ, нэхъ щабэ хъуащ. «Сэ л2ъагъуныгъэкІэ насып сиІэу къ1ущ1экІынкъым, сыт л2ъагъуныгъэ къ1есхуэкІыр» жыхуиІэу. Натальи ещхьыркъабзэу Іэнкунт, игу зэщ1ауати.

... Зы пщ1ыхьэщхьэ гуэрым Наталье Николаевнэ и рестораным щ1алитІ гъэщ1эрэщ1арэ зыкъраХьыу къ1ущ1ыхьащ. Цилиндр пыІэ ящхьэрыгъщ, туфлъэ папцІэ л1ьэдакъэ л1ьагэ я1ьыгъщ, п3бгъм къ3су, набдзэр дэкІуэу щ1игъанэу нэкІуІупхъуэ фІыщІэ я1ьлъщ; фрак, бэлъто п1ащІэ я1ьыгъщ, баш псыГуэу кІыхь зыкъзыІых, дыжьынджыщэпс зэмыл1эужьыгуэкІэ гъэщ1эрэщ1ауэ, и шыкъур блащ1ыхьэу я1ьыГъ. Рестораным и л2жьакІуэхэм администратор бзылъхугъэми «зэи къжьакІуа, къ1ущ1эмыхьа мы щ1ыІэтІыр хъэщІэ къ1ущ1кІынщ», - жаІащ къ1ыжьІ. Гуапэу ирагъэблагъэри, нэхъ жьантІэмкІэ яГъэтІысащ. Залым цІыхуу щІэсымрэ официантэмрэ жьэкІэ еплъу абыхэм фІэкІа Іуэху я1ьэжъэкъым. Рестораным и менюр къуЛейт. Щ1алитІми зы коньяк абдж, бдзэжьей хуэу плъыжь, І3фІыкІэ, псы абдж, лыжкІыеу ц1ыхуитІ Іыхь3, ананас, нэгъуэщІ гуэрэхэри гъэрэщ1ащ1ащ. Аха3р п1ащІэу къ1ущ1экІынтэкъым, макъамэм яфІэфІу едаІуэу, зыхуей макъамэр пщІэ щІатрэ къраГъауэу щ1ысхэт, я нэгу зрагъэжьырт. Куэдрэ щ1ысащ ауэр, щ1ыщІэкІыращ: «ЖыпІатэкъэ гъуэсэ зэрыгъхуэхъунур!».

Кинор иуэрэ псори къ1ущ1экІыжащ клуб бжэІупэм здэщ1ытым, пщ1эГуаліТ зыщ1ощІа тешанкІэ Іуэлъ1ощ

Экономикэ Политикэ

Махуэку

Кавказ Ищхъэрэ Жылагъуэ Іуэху

● Щіэныгъэ

Егъэлеяуэ къалытэ

Сабийхэм яджар къызэрапщытэж лэжьыгъэу ирагъэтхыр куэдыІуэу къиІытащ «Рособрнадзор»-м. Абы и Іэщіагъэлізкэм я мурадщ гъэ еджэгъуэщІэм ирихьэлІэу апхуэдэ лэжьыгъэхэр ягъэмэщІэну. Псалъэм папщІэ, ебланэ классым урысыбзэмкІэ щратын хуей дерс бжыгъэм и процент 11 - 20-р къызэрапщытэж лэжьыгъэхэм токІуадэ, хьисэпым - ику иту процент 15-р, физикэм - 18,6-рэ, тхыдэм - 13-р, биологием - 17-р.

«РОСОБРНАДЗОР»-мрэ ЩІэныгъэмкІэ министерствэмрэ зэгъусэу елэжьынущ егъэджакІуэхэмрэ сабийхэмрэ я къатехьэлъэ Іуэхур зэрыщагъэпсынщІэну щыкІэм. Я ныбжьым, щеджэ классым, я узыншагъэм зэран зэрыхуэмыхъуным теухуауэ Іуэхур ягъэбелджылынщ.

Іэщіагъэлізкэм къыхагъэщ, къапщтэмэ, биологиемкІэ дерситІ къэс ещанэр яджар къызэрапщытэж лэжьыгъэм зэрыхухахыр зэрымытэмэмыр. КъищынэмыщІауэ, Урысейпсо къызэрапщытэж лэжьыгъэм (ВПР) зыхуагъэхьэзырыным иджыри дерс зыбжанэ трагъэкІуадэ. КІэщІу жыпІэмэ, сабийхэм щІэуэ зыгуэр кьрагъэщІэным, нэхъыфІу еджэхэм ядэмыхъуэхэм ядэІэпыкъуу лъэщІагъэхьэжыным и пІэкІэ, кьызэрапщытэж лэжьыгъэмкІэ къахьыну оценкэм я зэманым и нэхъыбэр яфІэкъ. Сабийр лейуэ зэрыгуэавэм нэмыщІ, быныМрэ адэ-анэмрэ пщыхьэщхьэм зэделэжьыжьын хуей мэхъу тэмэму еджапІэм къыщыгурамыгъэІуа дерсым.

Къызэрапщытэжри унэ лэжьыгъэри егъэлеяуэ зэрыкъудыр жаІэ, Іуэхум мис иджы зыгуэр кьыпэкІуэну къыщІэкІынщ, жыпІэу топсэльхьэ, ауэ зыми зихуэжьыркъым. Адэ-анэмрэ сабийм пщыхьэщхьэм загъэпсэхуным, зэдауэрцэрыным, зы тхьалъ тэщІэгъуэн зэдеджэным, жьы кьабзэм хэту зы сыхьэт нэхъ мыхъуми ськалІухьным мыхьэнэгъу иІэнум утепсэлъыкъыныр лейщ. Ауэ къэхъур нэгъуэщІщ: унэ лэжьыгъэр ящІ махуэ псом Іэнатіэ Іута анэмрэ еджапІэмрэ кружокхэмрэ щеша сабийм рэ. Еджакіуэ цІыкІу зиІэхэм яхэтхьым я пщыхьэщхьэхэр зыхуэдэр зымыщІэ. И псэкІи, и ІэпкъльпэкъкІи ешауэ гъуэльыж сабийр къызыхуэтэджьынур ардыдэрщ.

Дыпэплъэнщ къуЛыкъущІэхэм я мурадыр зыхуагъэкІуэфыну унафэм.

● Цыху бжыгъэ

ЩІэблэр щымащІэкІэ...

Ди къэралым и цІыхухэм я дежкІэ къызэрыкІуэу гугъуу щыта 1990 гъэхэм сабий зэзыгъэгъуэтыну тегушхуар мащІэщ, я нобэри пщэдейри зэрыхъунур ящІэртэкъыми. Абы кърикІуаращи, илъэс 20 - 24-рэ ныбжьым иту лэжьэну щІэзыдзэнущи (Іэщіагъэ зрагъэгъуэтауэ) я бжыгъэр иджы хуэдэу щымэщІа къэхъуагъэнкъым - мелуанихьым тІэкІу щІигъуу диІэу аращ. Илъэс 30 - 34-рэ зи ныбжьхэр мелуан 12,6-рэ мэхъу. ЕБгъэпщэну ухэтми, уи нэгу къыпхущІэмыгъэхьэным хуэдизщ: Китайм зы илъэсым къриубыдэу унагъуэщІэ мелуан 15 къыщыунэхуащ.

БЖЫГЪЭХЭМ я «лъабжьэм» щІэлъраци, щІалэгъуалэу лэжьэн щІэзыдзэнур куэдкІэ нэхъ мащІэщ пенсэм кІуэнухэм нэхърэ - ахэр мы гъэм мелуани 8,3-р хъунущ, илъэс 63 - 69-рэ я ныбжьхэру. НэгъуэщІу жыпІэнымэ, нэхъыжьхэм я пенсэр къахуэзэлызжьэр мащІэщ. Ди жагъуэ зэрыхъунщи, ар зы щІэблэм деж щиухынукъым. Абы щыхьэт тохъуэ мыпхуэдэ бжыгъэхэр: мы зэманым илъэс 15 - 19 зи ныбжьхэр мелуани 7,2-рэ ирикъуркъым, Абыхэм лэжьэн щыщІадзэнум техуэу пенсэм кІуэнущ цІыху мелуани 10,1-рэ. Лэжьэн щІэзыдзэхэр Іэнатіэм къыІукІ-хэм щемэщІэкІкІэ, пенсэм хагъэхъуэным ущыгугъэкІэ мыхьэнэ иІэкъым. КъищынэмыщІауэ, мы бжыгъэхэм къаІэлъагъуэ ди къэралыр «жьы» зэрыхъур, экономикэр зыхуэдэнур зэлъытахэр зэрыхуримыкъунур. АтІэ, вице-премьер Голиковэ Татьянэ зэ-рыжиІауи, 2030 гъэм ирихьэлІэу процент 29-м нэсынущ ди цІыхухэм ящыщу ныбжь зиІэхэр. ЩІэныгъэкІи ськарукІи нэхъ узыщыгугъэ хъуну ськалъытэр илъэс 32 - 52-рэ ныбжьым къриубыдэхэрщ, ахэращ зхьарычэтыщІэ хъуным нэхъ тегушхуэхэри. Абы тепщІыхьмэ, «демографие мащэм» и лъащІэм иджыри дынэсакъым. Іэщіагъэлізкэм зэрыжаІэмкІэ, илъэситху дэкІмэ, щІалэгъуалэу, илъэс 30 - 34-рэ зи ныбжьхэру, мелуани 9,4-рэ диІэну аращ, иджырей мелуан 12,6-м и пІэкІэ.

Коронавирусым щІэуэ къытхихьахэм ящыщщ щІалэгъуалэр махуэ псокІэ іэжьаПІэм щыІэну зэрыхуэмеижьыр. Экономикэр зыхуэй хьуа Іэщіагъэщіэхэмрэ иджырей техникэмрэ абыхэм апхуэдэ Іэмал кърат: уи улахуэр тэмэммэ, уи псэм фІэфІ кьалэм е кьуажэм удэсу уи лэжьыгъэр пхуэгъэзэщІэнущ. Псалъэм папщІэ, США-м и щыпІэ нэхъ щыІэтыІэхэм щыпсэууэ, щылажьэу щыта кузд щыпІэ хуабжэм Іэпхъуащ, лэжьэн щхьэкІэ Іуэхущіапіэм щІэмысми зэрыхъунур нэрылъагъути.

Лэжьакіуэ цІыхур зэрымащІэр зыкъомкІэ «ягъэзэкІуэж» автоматизацэмрэ интеллект Іэрыщіымрэ. Ауэ щыІэщ цІыхур щыпхуэзмыхъуэкІын Іэнатіэ куэд. ЖысІэну сызыхуейращи, лэжьакіуэ цІыхум и пщІэр къИтэтынкІэ дыщыгугъ хъуну ськІыжьынщ ахэр мащІэ зэрыхъуам. ЗэрытщІэщи, улахуэкІэ, нэгъуэщІкІэ мыарэзы лэжьакіуэм унафэщІэр кІэщІущ. Псалъэм папщІэ, США-м и щыпІэ нэхъ щыІэтыІэхэм щыпсэууэ, щылажьэу щыта кузд щыпІэ хуабжэм Іэпхъуащ, лэжьэн щхьэкІэ Іуэхущіапіэр ськІыжьынщ. Ауэ щыІэщ цІыхур зэрымащІэр зыкъомкІэ «ягъэзэкІуэж» автоматизацэмрэ интеллект Іэрыщіымрэ. Ауэ щыІэщ цІыхур щыпхуэзмыхъуэкІын Іэнатіэ куэд. ЖысІэну сызыхуейращи, лэжьакіуэ цІыхум и пщІэр къИтэтынкІэ дыщыгугъ хъуну ськІыжьынщ ахэр мащІэ зэрыхъуам. ЗэрытщІэщи, улахуэкІэ, нэгъуэщІкІэ мыарэзы лэжьакіуэм унафэщІэр кІэщІущ. Псалъэм папщІэ, США-м и щыпІэ нэхъ щыІэтыІэхэм щыпсэууэ, щылажьэу щыта кузд щыпІэ хуабжэм Іэпхъуащ, лэжьэн щхьэкІэ Іуэхущіапіэм щІэмысми зэрыхъунур нэрылъагъути.

Лэжьакіуэ